

**PROSODISK UTVECKLING HOS
AVANCERADE FINSKA INLÄRARE AV
RIKSSVENSKA**

Ossi Kaski

Pro gradu-avhandling i svenska
Jyväskylä universitet
Institutionen för språk- och kommunikationsstudier
Våren 2017

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Humanistinen tiedekunta	Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä: Ossi Kaski	
Työn nimi: Prosodisk utveckling hos avancerade finska inlärare av rikssvenska	
Oppiaine: ruotsin kieli	Työn laji: pro gradu -tutkielma
Aika: toukokuu 2017	Sivumäärä: 54
<p>Prosodiaa on yleisesti pidetty vaikeana osa-alueena vieraan kielen ääntämisen oppimisessa. Sen merkitys ymmärretyksi tulemisessa ja mielekkäässä kommunikoinnissa on kuitenkin kiistaton. Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena oli selvittää, kuinka suomenkieliset ruotsin pää- ja sivuaineopiskelijat oppivat ääntämisessään tuottamaan riikinruotsille ominaista prosodiaa kuuden viikon mittaisen ääntämiskurssin aikana. Tutkimus toteutettiin äänittämällä kuuden opiskelijan puhetta kurssin alussa ja lopussa. Opiskelijoilta äänitetyt identtiset lauseet analysoitiin akustisesti kuuden parametrin suhteen. Parametreista tärkeimmät olivat painollisen ja painottoman tavun suhde, puhunnoksen kokonaiskesto sekä lausepainollisen sanan ja koko puhunnoksen suhde. Näiden parametrien avulla pyrin erityisesti selvittämään lausepainon asettamista, lauseen painollisten ja painottomien osien välistä vaihtelua sekä puheen yleisen sujuvuuden kehittymistä. Akustista analyysia täydensin omilla auditiivisilla havainnoillani.</p> <p>Tulokset osoittavat, että opiskelijoiden lauserytmiikka kehittyi riikinruotsin suuntaan. Painollisen ja painottoman tavun keston välinen suhde kasvoi suuremmaksi alku- ja lopputestin välillä eli opiskelijat oppivat kasvattamaan lauseen painollisen osan kestoa ja redusoidaan painotonta osaa. Opiskelijat oppivat lisäksi lausepainon merkityksen. Lausepainon kannalta oleellisin korrelaatti eli painollisen tavun kesto pidentyi kaikilla puhujilla alkutestistä lopputestiin. Arvot asettuivat neljällä opiskelijalla lähemmäs ruotsalaisten verrokkipuhujien arvoja. Kahdella opiskelijalla kesto pidentyi ruotsalaisiin puhujiin verrattuna liioitellun paljon. Puhenoisuus kasvoi niin ikään kaikilla puhujilla. Tämä viittaa puheen yleisen sujuvuuden paranemiseen. Puhetta sujuvoittivat erityisesti reduktiot, joiden avulla lauseet ääntyivät tahtirakenteina eivätkä erillisinä sanoina. Kaikkienensa tutkimuksen tulokset antavat rohkaisevia viitteitä prosodian oppimisen mahdollisuudesta luokkahuoneympäristössä.</p>	
Asiasanat: uttal, prosodi, betoning, uttalsinlärning	
Säilytyspaikka: JYX	
Muita tietoja: -	

SISÄLLYS

1	INLEDNING	5
2	TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER.....	7
2.1	Andraspråksinläring som begrepp	7
2.2	Uttalets betydelse till attityder	8
2.3	Uttalsinläring i förhållande till ålder och andra faktorer	9
2.4	Övning av andraspråkets uttal.....	11
2.5	Modersmålets inverkan.....	13
2.6	Transfer	14
2.7	Svenskans prosodi.....	16
2.8	Betoningsprinciper i svenska	19
2.9	Skillnader mellan rikssvenskans och finskans prosodi.....	21
2.10	Orsaker bakom brytning i svenska.....	23
3.	TIDIGARE STUDIER	24
4	MÅL, MATERIAL OCH METOD.....	26
4.1	Mål.....	26
4.2	Material.....	26
4.3	Metod.....	28
5.	RESULTAT	30

5.1 Överblick över de analyserade parametrarna.....	30
5.2 Relationen mellan betonade och obetonade stavelsen	35
5.3 Totaldurationen av yttrandet.....	37
5.4 Betonade ordet i förhållande till hela yttrandet	40
5.5 Uttalslättnader.....	43
5.6 Auditiv analys	48
5.6.1 Betoning	48
5.6.2 Flyt i talet.....	49
5.6.3 Uttalet av ljud	50
6 SAMMANFATTANDE DISKUSSION	51
LITTERATUR	53

1 INLEDNING

Att kunna tala på ett sätt som liknar de inföddas sätt att tala har många fördelar. Ett autentiskt svenskt uttal underlättar kommunikationen med svenskspråkiga genom att man såväl har det lättare att förstå talad svenska som att man själv blir bättre förstådd (Kuronen & Leinonen, 2010: 111). När man håller på att lära sig ett *rikssvenskt* uttal är det prosodin, dvs. talets rytm och intonation, som är mycket viktigare än hur enskilda ljud eller ord produceras (Thorén 2008). Med rikssvenska menas i denna avhandling det svenska standarduttalet. En felaktig prosodi kan vålla problem av olika slag. Det kan göra det ansträngande för en lyssnare att tala med en eller rentav leda till misstolkningar av budskapet. Därtill råkar man ut för en risk att ens personlighet blir bedömd utifrån bristerna i uttalet. Ett inföddlikt uttal är således något att sträva efter och även om det kanske är orealistiskt mål för många inlärare kan man ställa siktet in på att bli bättre i uttalet och i vissa avseenden likna en infödd talare av språket.

Prosodin har tidigare ansetts vara ett svårt område att undervisa och inlära i främmande språk (Gilbert 2008). Med tanke på att kommunikationsförmågan betonas allt mer i språkundervisningen samt ges allt större vikt i yrkessammanhang (Iivonen & Tella 2009, Kautonen 2015) ser jag det som ytterst viktigt att man inhämtar vetenskapliga fakta om prosodins utveckling. Det är värdefull information att få veta hur pass mycket formell undervisning gynnar avancerade inlärnarnas uttal och då särskilt prosodin som är nyckeln till mer framgångsrik kommunikation.

Universitetsstudenter med svenska som huvud- eller biämne har redan kommit långt i sina språkstudier och har relativt stora baskunskaper i svenska men saknar troligen en mer djupgående undervisning om uttalet och således även om prosodin. Av detta skäl utgör de en passande målgrupp för en studie om prosodisk utveckling. I föreliggande studie undersöker jag utvecklingen i rikssvensk prosodi hos sex finska inlärare. Inlärnarnas uttal spelades in vid två olika tillfällen: i början av kursen och sex veckor efter den första inspelningen i slutet av kursen. Inspelningarna analyserades utifrån sex olika parametrar, av vilka de viktigaste var durationsrelationen mellan betonade och obetonade stavelsen, totaldurationen av yttrandet och betonade ordets duration i förhållande till hela yttrandet.

Mitt syfte är att besvara följande forskningsfrågor:

- Utvecklas prosodin hos informanterna mot ett mer inföddlikt håll?
- Lär informanterna sig att producera satsbetoningen med hjälp av ljudlängd (duration)?
- Lär informanterna sig att skapa en skillnad mellan de betonade och obetonade delarna i satsen med hjälp av duration?
- På vilka andra sätt utvecklas uttalet?

I kapitel 2 presenterar jag de teoretiska utgångspunkterna för studien. Först behandlas språk- och uttalsinläringen ur andraspråksperspektivet i avsnitten 2.2–2.6. Därefter läggs fokuset på rikssvensk prosodi och redogörs för vilka skillnader som finns mellan rikssvenskans och finskans prosodi (i avsnitten 2.6-2.10). Orsaker bakom brytning lyfts fram. I kapitel 3 presenteras kort tidigare studier kring ämnet. I kapitel 4 presenterar jag målet för studien samt redogör för materialet och metoden som jag använde för att utföra undersökningen. I kapitel 5 presenterar jag resultaten av studien och analyserar dem. Avslutningsvis sammanfattar jag de viktigaste upptäckterna i studien och ger förslag till fortsatta studier (i kapitel 6).

Avhandlingen har gjorts inom ramen för projektet *Fokus på uttalsinläringen med svenska som mål- och källspråk*. Projektet finansieras 2015-2019 av Svenska litteratursällskapet i Finland r.f.

2 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

2.1 Andraspråksinlärning som begrepp

Begreppet andraspråk kan tilldelas olika definitioner beroende på kontexten. I den här studien kommer jag att använda termen någotsånär i den bemärkelse som Abrahamsson (2011: 12-18) gör: att betrakta den som en paraplyterm som syftar till alla språk som är inlärd efter förstaspråket, dvs. modersmålet. Andraspråket behöver således inte vara det direkt nästkommande språk som en inlärare bekantar sig med efter modersmålet utan det kan likaväl vara det tredje, fjärde eller femte språket i ordningen. Med andra ord använder jag termen som synonym till främmandespråk som inte lägger vikt vid inlärningsordningen och kanske bättre motsvarar svenskans ställning i Finland då den oftast börjar läras in i grundskolan först efter engelska, alltså som tredje språk. Ordet främmandespråk är inte heller den semantiskt korrekta formen för svenskan i Finland då den officiellt kallas för det andra inhemska språket.

Förutom ordningen innehåller termen andraspråk ibland ett grundantagande att språket lärs in i en miljö där det har en majoritetsstatus, exempelvis svenska i Sverige eller finska i Finland. En annan faktor som i vissa fall förknippas med andraspråket är att det i någon utsträckning tillägnas informellt, dvs. utanför klassrummet och utan medvetna ansträngningar för inläringen. Mitt intresse i denna studie ligger dock klart i den formella, klassrumsbaserade och strukturerade undervisningen som utgör grunden för inläringen av svenskt uttal för de finskspråkiga universitetsstuderandena. Det är motiverat att använda begreppet andraspråk även här på grund av den relativt höga språkbehärskningsnivån som studenterna har och av den anledningen att en stor del av relevant tidigare forskning också gör det.

Tidvis kommer jag även att använda mig av begreppet *inlärarspråk*. Med denna term riktar jag fokuset på den föränderliga naturen av ett språk som håller på att läras in. Inlärarspråket ses här alltså inte som en bristfällig form av målspråket utan som ett språk i sig som bygger delvis på kunskaper om målspråket, delvis på antaganden och gissningar samt överföring av element från modersmålet och andra tillgängliga språk.

2.2 Uttalets betydelse till attityder

Med begreppet uttal avses i denna avhandling ens sätt att tala. Ofta förekommer begreppet i samband med ett framförställt attribut såsom inföddlikt eller perfekt. Med dessa ordpar syftar jag till den typen av uttal som en infödd svensk har oberoende av vilken regional varietet det är frågan om. I vissa fall använder jag begreppet *brytning* som beteckning till det inläraruttalet som skiljer sig från inföddas sätt att tala. Brytning har en viss negativ klang i sig. Min avsikt är dock att använda det i neutral bemärkelse och enbart syfta till ett uttal som avviker ifrån den normala och inföddlika rikssvenskan. Samma term används nästan undantagslöst inom forskning om andraspråksinläring och uttal.

Det är ett oemotstridligt faktum att människor för det mesta kommunicerar med varandra genom talet. Vidare är det en oundviklig förutsättning för en lyckad kommunikation att talarna förstår varandra. Denna förståelighet uppstår enligt Kjellin (2002) först och främst via ett naturligt uttal som inte kräver för stora ansträngningar av lyssnaren för att begripa vad den andre säger. Dessutom tjänar alla andra delområden inom språkundervisningen på ett välutfört uttalsundervisning (Kjellin *ibid.*).

Vårt sätt att tala är en grundläggande del i det hur vi bemöts av andra. Genom att tala på ett sätt som liknar inföddas tal ger vi en bild om oss som mer sakkunniga och intelligenta, t.o.m. pålitliga (Kjellin 2002, se även Boyd 2013). Därtill ökar sannolikheten att vi bedöms av det faktiska innehållet i vårt tal, dvs. *vad* vi säger – inte *hur* vi säger det. Även om det skulle hända helt omedvetet och utan några negativa fördomar från lyssnarens sida, drar en stark brytning lyssnarens koncentration lätt ifrån budskapet. Med en kraftig brytning råkar man således ut för en risk att lyssnaren har svårt att ta till sig det sagda när han eller hon störs av onaturliga drag i samtalspartnerns uttal (Thorén 2007). Det är lätt hänt att den som uttalar med brytning blir stigmatiserad till en viss grupp. Då kopplas talaren med egenskaper och drag som inte motsvarar ens personliga åsikter utan på ett stereotypiskt sätt betraktar ”människor med brytning” som en homogen grupp. På så sätt förblir ens sanna identitet dold bakom det brutna uttalet (Kjellin 2002, se även Bijvoet 2008). Bijvoet (2008: 120) sammanfattar att ”Attityder till olika språk,

dialekter, brytning o.s.v. är med andra ord egentligen inte attityder till språket *i sig*, utan de återspeglar hur vi ser på talarna av den aktuella varieteteten.”

En annan synpunkt till saken är dock att vissa grupper kan väl vilja bevara brytningen - eller försöker i alla fall inte aktivt bli av med den (Kuronen 2014: 102). I dessa fall är graden av brytningen tämligen liten eller statusen med den grupp som bryter så pass hög att brytning i sig inte ses som ett problem eller något som negativt påverkar interaktionen med andra (Bijvoet 2008: 119-122). Brytning kan fungera som en stark markör av gruppidentitet, vilket gör att den upprätthålls mer eller mindre medvetet på grund av de sociala faktorerna såsom gruppssammanhållning och brödraskapet med de andra medlemmarna i gemenskapen.

2.3 Uttalsinläring i förhållande till ålder och andra faktorer

Kjellin (2002) förnekar uppfattningen om att det inte går att lära sig ett gott uttal i vuxen ålder. Han konstaterar att det inte bara är fullt möjligt utan i själva verket mycket lättare än man tror. Kjellin baserar sin ståndpunkt på egna erfarenheter som språklärare och tar stöd av den senaste forskningen. Kjellins metodik för lyckad uttalsinläring bygger på tanken att utnyttja samma verktyg som barn gör vid inläringen av sitt förstaspråk. Språkkrytmen, hörseln och hjärnans diverse funktioner är av central betydelse. Kjellins resonemang går vidare ut på att världens alla talade språk är mera lika än olika varandra. Därför gäller det inte att lära sig något helt nytt när man håller på att tillägna sig ett nytt språk utan snarare att utnyttja den kunskap som man redan har av ens förstaspråk. Detta är något som motiverar inlärarna och möjliggör en bättre utgångspunkt för hela inlärningsprocessen. I princip gör de universella likheterna mellan språken att man inte behöver lära sig hantera ett totalt nytt system utan bara anpassa sig till förändringar i detaljnivå.

Kjellins resonemang representerar dock något av en ytterlighet. Det dominerande synsättet på frågan om möjligheten att uppnå en inföddlik nivå i uttalet i vuxen ålder är att det är fullt möjligt att komma väldigt nära men att ytterst få verkligen lyckas. (se exempelvis Abrahamsson 2011, Piske m.fl. 2000). Piske m.fl. (2000) presenterar en omfattande genomgång av tidigare studier om uttalet och brytning i andraspråket. Enligt Piske m.fl. är åldern då man utsätts för inflödet

av det nya språket den viktigaste faktorn i att förutse graden av brytning. Andra faktorer med varierande betydelse är användning av L1, hur lång tid man har varit i kontakt med L2, kön, motivation, formell undervisning samt begåvning för språkinläring.

Det är ett allmänt godkänt faktum att barn tycks lära sig främmande språk lättare än vuxna. Förutom skälen som berör motivation och inlärningsmöjligheter finns det enligt majoriteten av forskare biologiskt betingade orsaker till att vuxna inte kan uppnå samma språkbehärskningsnivå som barn (se exempelvis Abrahamsson 2011: 222–234). En annan synpunkt till ålderns stora betydelse går ut på att ett väletablerat förstaspråkssystem har en större inverkan på andraspråket än ett system som inte har hunnit utvecklas till fullo. Ju äldre man är desto mer påverkas andraspråket av det redan utvecklade förstaspråkssystemet.

Lenneberg (1967) införde begreppet *kritisk period* för att beskriva det stadium som barn har det lätt att tillägna sig språk. Även om Lenneberg avsåg teorin i första hand gälla inläring av ett förstaspråk, går det att tillämpa den även vid andraspråksinläring (Abrahamsson 2011: 234). Den kritiska perioden upphör enligt Lenneberg vid 12–13-årsåldern i samband med att hjärnans lateraliseringsprocess blir färdig. Med lateraliseringsprocessen syftas till de diverse funktioner i hjärnan som faller på sin plats. Den kritiska perioden har både före och efter Lenneberg angetts diverse åldersgräns av olika forskare. (se Abrahamsson 2011: 234 och Piske m.fl 2000: 195-197).

Enligt Piske m.fl. (2000) har flera studier visat att relationen mellan åldern och L2-uttalet är lineär. Det går alltså inte att urskilja någon specifik punkt efter vilken det skulle vara avsevärt svårare att tillägna sig ett inföddlikt uttal. Förändringen sker gradvis. Piske m.fl. hänvisar till studier av Oyama (1976) och Long (1990) och konstaterar att termen *sensitiv period* är en bättre benämning till företeelsen.

Piske m.fl (2000) konstaterar vidare att tidigare forskning faktiskt visar att yngre inlärare har en mindre brytning än de äldre inlärarna. Det finns dock ingen undersökning som bevisar att uttalet automatiskt skulle utvecklas till inföddlikt ifall inläringen påbörjas före sex års åldern eller att det skulle vara omöjligt att tala utan brytning om inläring påbörjas i senare ålder.

Således måste det finnas andra faktorer som också påverkar graden av inföddlighet, såsom tillbringad tid i andraspråksomgivningen och användning av första och andraspråken.

Teorin om den kritiska perioden har fått kritik även av Snow och Hoefnagel-Höhle som ifrågasatte existensen av en kritisk period. De undersökte 51 L2-inlärare av nederländska. Inlärarna var indelade i fem grupper efter deras ålder. Snow och Hoefnagel-Höhle förväntade sig att om en kritisk period skulle finnas borde de yngsta barnen få bästa resultat i provet. Den yngsta gruppen presterade dock sämst och detta såg Snow och Hoefnagel-Höhle som ett giltigt bevis mot den kritiska perioden (Abrahamsson 2011: 224-225). Deras resultat har emellertid kritiserats på grund av bristerna i metodologin som inte tar hänsyn till de yngre barns generella utvecklingsnivå. En del av testuppgifterna mätte inte informanternas kunskaper i språket utan snarare deras kognitiva förmågor. Därtill betonar slutsatsen inlärningshastighet framför den slutliga språkbehärskningsnivån. Abrahamsson (ibid.) sammanfattar att även om det finns personer som i vuxen ålder kunnat uppnå en infödd nivå i ett L2, så är dessa främst exempel på undantagsfall där personen brukar ha en särskilt hög språkbegåvning. Då inläring av ett främmande språk påbörjas i barndom krävs det i normala fall ingen speciell talang för språk utan inläringen sker av biologiska skäl nästan av sig självt (Abrahamsson 2011: 232-234).

2.4 Övning av andraspråkets uttal

Kjellin (2002: 24-25) anser att fördelarna med ett gott uttal klart och tydligt överväger den möda som krävs för att tillägna sig ett inföddligt uttal. Ändå tycks inlärare av svenska språket alltför ofta nekas möjligheten att lära sig ett gott uttal. Enligt honom varierar skälen, så som att ribban för uttalskunskaper sätts för lågt eller att vikten av en grundlig uttalsundervisning tonas ner på bekostnad av andra teman, exempelvis grammatik. Detta anser Kjellin (2002) vara skadligt, för då riskerar inlärarna att förbli utan adekvata kommunikationsmedel och förlorar även de positiva biverkningarna som ett inföddligt uttal ger upphov till. Vidare leder den bristfälliga uttalsundervisningen till att inlärare av det nya språket inte kan agera på samma villkor som infödda talare.

Som konstaterats ovan kan även vuxna inlärare av ett andraspråk inhämta sig en språkbehärskning på hög nivå, även om det råder delade meningar om man kan uppnå det som kallas för inföddlikt. Gott uttal kräver dock beslutsamhet och aktiv medverkan av inläraren själv när inläringen äger rum i en miljö där målspråket inte är det dominerande språket i omgivningen. Det finns ett par konkreta åtgärder som inläraren skall vidta (se Kjellin 2002, Kuronen & Leinonen 2010). Först och främst gäller det att lyssna språket via alla tillgängliga kanaler. Man ska utsätta sig för så mycket språkligt inflöde som möjligt. Därtill är det viktigt att man jobbar koncentrerat för att analysera det man hör. Man lär sig urskilja detaljer som är betydelsefulla för det rättklingande uttalet. Härnäst gäller det att själv försöka uttala på samma sätt som man hört svenskarna göra och ständigt kontrollera hur det egna uttalet låter, finslipa och försöka om. Man får feedback utav det egna hörselsinnet och kan ta stöd av den teoretiska kunskapen som man har om ämnet, dvs. hur man skall göra för att uttala rätt. Utöver drillandet av färdiglagda fraser och yttranden, är det klart att man även skall öva på att tala fritt, alltså producera sina egna meningar och få med det rätta uttalet. Att hela tiden aktivt koncentrera sig på att uttala korrekt anstränger hjärnan enormt. Intensiv övning leder till slut till att det korrekta uttalet så småningom börjar komma av sig självt utan så mycket aktivt tänkande. Samtidigt bortfaller de okorrekta uttalsformerna i antal då örat, munnen och hjärnan i samspel avspärrar deras framkomst.

Nedan sammanfattas de sex stegen av Kjellin (2002) som utgör vägen till ett gott uttal. Det är värt att notera att stegen är i ständig samverkan och överlappar varandra. Det är inga avgränsade och separata stadier utan inläraren kan befinna sig på flera olika steg samtidigt.

- 1) lyssna
- 2) höra
- 3) imitera
- 4) kontrollera
- 5) producera
- 6) automatisera

2.5 Modersmålets inverkan

Svårigheterna i uttalet av ett andraspråk har under tiden förklarats med olika teorier. I mitten av förra decenniet gick man till stor del ut på att ens modersmål var av avgörande betydelse (Abrahamson 2009: 87). Grundtanken i den s.k. *kontrastiva analysen* var att skillnaderna mellan modersmålet och andraspråket var de ställen där det dyker upp problem för andraspråksinlärare, dvs. ju mer lika språken ansågs vara vid någon aspekt desto lättare skulle det vara för en inlärare att lära sig denna aspekt även i andraspråket (Abrahamsson 2009: 87-88). Likaledes vid de punkter som första- och andraspråken skiljde sig avsevärt åt skulle det orsaka problem för en att inhämta det korrekta uttalet i andraspråket. Den kontrastiva analysen tappade sin särställning i och med att det blev mer uppenbart att alla svårigheter i inlärarspråket inte kunde härstamma från modersmålet. Vidare lyckades kontrastiv analys inte besvara hur svårt något språkligt fenomen kommer att vara för en inlärare.

Ett annat synsätt på saken bygger på principen om *typologisk markering*. Detta synsätt konstruerades av Fred Eckman i samband med den s.k. *markeringsdifferentialhypotesen* (MDH; eng. Markedness Differential Hypothesis) och den var något av en komplettering till den otillräckliga kontrastiva analysen (Abrahamsson 2011: 140). Hypotesen bygger på tanken att olika språkliga element eller strukturer har olika markeringsgrad (eng. *markedness*) i olika språk. De generellt sett vanligare strukturerna i språken kallades omarkerade eller mindre markerade medan de sällsyntare strukturerna kallades för (högt) markerade. För att ett mer markerat språkligt element skulle existera behöver även det mindre markerade elementet finnas i språket (Abrahamsson 2011: 139–141).

Teorin hade som grundtanke att andraspråksinlärare skulle möta problem när L1- och L2-strukturer skiljer sig åt *och* när L2-strukturen är mer markerad än den i L1. Däremot borde det inte resultera till några svårigheter om L2 har den omarkerade strukturen eller om båda språken innehåller samma markerad struktur. Hyltenstam (refererad i Abrahamsson 2011: 141-142) visade dock att det senare fallet inte överensstämmer med hans upptäckter. Eckman valde dock själv att senare överge hypotesen på grund av en brist i den. Det visade sig nämligen att inlärare tenderade att använda en omarkerad struktur även om deras eget L1 innehöll en liknande

markerad struktur som i L2. Abrahamsson (ibid.) konstaterar att även om den kontrastiva aspekten på MDH har övergivits, är det typologiska markeringsperspektivet fortfarande användbar inom andraspråksforskningen – särskilt inom fonologin. (Abrahamsson 2009:142). Abrahamsson (2011: 149) sammanfattar problemet med begreppet typologisk markering med att konstatera att den egentligen inte förklarar varför ett element eller en struktur i språket är vanlig eller ovanlig. Han hänvisar till Hyltenstam (1984) som menar att ”typologisk markering kan tjäna som ett verktyg för att predicera svårigheter vid andraspråksinläring, men inte förklara dem.

2.6 Transfer

Transfer är en grundläggande term inom andraspråksforskning och vid andraspråksinläring. Den innebär överföring av element från L1 till L2. När överföringen resulterar i önskvärda, dvs. målspråksenliga former, handlar det om positiv transfer. När överföringen däremot leder till felaktiga konstruktioner och språkliga fel kallas fenomenet för negativ transfer eller *interferens* (Abrahamsson 2009).

Termen har sin grund i den behavioristiska inläringsteorin som ansåg modersmålet som primärkälla till felen som andraspråksinlärare gjorde. På senare tid har termen använts i en mer neutral bemärkelse, utan några starka anknytningar till det behavioristiska synsättet och kontrastiv analys (Abrahamsson ibid.).

Enligt Abrahamsson (2011: 242) är det just i den fonologiska sidan av språket, dvs. i uttalet, där transfer tydligast kommer fram. Visserligen påverkar transfer även i ordförråd och andra delområden av språket, men det vi säger – och särskilt hur vi säger det – avslöjar bäst vilka vi är. För att transfer ska förekomma krävs dock en viss nivå av språkbehärskning. Abrahamsson (2009:103-106) konstaterar att andraspråksinlärarnas uttal med avseende på felen utvecklas i en U-formad kurva. Med denna liknelse menar han alltså att man gör relativt få uttalsfel i början av inlärningsprocessen då yttranden överhuvudtaget är rätt korta. Andelen fel ökar i och med att man använder längre meningar och behöver koncentrera sig mera på innehållet än hur enskilda ord uttalas. Över tid minskar felen genom att uttalsmönstren automatiseras. Även

feltyper förändras under inläringens gång. Major (refererad i Abrahamsson 2004: 104) konstaterar att det beror på vilket stadium i inlärningsprocessen man befinner sig i som avgör vilken typ av fel som förekommer mest. I början dominerar transferfelen, som sedan förlorar mark mot s.k. utvecklingsfelen tills felen överhuvudtaget blir alltmer sällsynta bland det korrekta uttalet.

Den roll som modersmålet har getts under åren vad gäller dess inverkan på andraspråksinläring har skiftat. Medan behavioristerna lade nästan all vikt vid modersmålet, avvisade Dulay och Burt helt och hållet uppfattningen om modersmålets betydelse vid andraspråksinläring (Abrahamsson 2011: 57). I deras L2=L1-hypotes ansåg forskarna att transfer från L1 har ett oansenligt inflytande och att andraspråksinläringen faktiskt liknar den process som man genomgår vid inläring av modersmålet. Som argument för modersmålets ringa betydelse använde Dulay och Burt (1973) resultaten från s.k. morfemstudierna där de bland annat visade att av alla fel som inlärarna gjorde när de höll på att lära sig ett språk, kunde de flesta kategoriseras till utvecklingsfel och endast en mycket liten andel av felen kunde tolkas vara påverkade av modersmålet.

De ovannämnda företeelserna interferens (negativ transfer) och facilitering (positiv transfer) syftade till direkt överföring av olika element. Modersmålet påverkar dock inlärningsprocessen på flera nivåer och även transfer kan förekomma på ett mer indirekt sätt. Ett exempel på detta är uttalslättnader som finska och turkiska inlärare av svenska kan ha när de uttalar deras L2 (Abrahamsson 2011: 240-241). Varken finska eller turkiska innehåller konsonantkluster, dvs. flera konsonanter i rad inom samma stavelse, vilket gör vissa svenska ord svårt att uttala. I de fall konsonantkluster förekommer tenderar finska och turkiska inlärare försöka underlätta uttalet av sådana ord och göra dem mer lika deras modersmål. Strategierna skiljer sig dock mellan finska och turkiska inlärare. Personer med turkiska som modersmål brukar infoga en s.k. epentesvokal i ordet och på det sättet slå sönder konsonantklustret. Ordet *skrik* blir då [sekrik] eller [sɪkrik]. Personer med finska som modersmål brukar däremot stryka en eller flera konsonanter så att uttalet av samma ord blir [kri:k]. De olika uttalslösningarna härrör från finskans och turkiskans skilda betoningsmönster (Abrahamsson *ibid.*).

Även utvecklingsnivån spelar en roll för vilken uttalslösning som väljs. Enligt Weinberger (1987) dominerar konsonantstrykning som omarkerad struktur i tidigare fasen i andraspråksinläringen innan det allt oftare ersätts av den mer markerade strukturen, dvs. användning av epentetisk vokal. Abrahamsson (2004: 105) lägger till att mellan epentesstadiet och det slutliga korrekta uttalet kan det även finnas sådana små *särdragsändringar* som gör att vissa ljud får något från det målspråkiga avvikande kvalitet.

Förutom transfer kan man använda det något bredare uttrycket, *tvärspråkligt inflytande*. Abrahamsson (20011: 271) definierar begreppet på så vis att det inte avgränsar sig endast till kopplingen mellan modersmålet och ett annat språk som en inlärare håller på att lära sig, utan tar hänsyn till alla språk inläraren har tillgång till och uppmärksammar möjligheten att riktningen av inverkan inte nödvändigtvis behöver vara från L1 till L2 utan det kan likaväl vara att ett väletablerat L2 börjar influera ens L1. Vidare innefattar tvärspråkligt inflytande en större skara närbesläktade företeelser såsom transfer, interferens, facilitering, överanvändning och undvikande (Abrahamsson *ibid.*).

2.7 Svenskans prosodi

I fokus för denna avhandling står begreppet *prosodi*. Prosodin bygger på en rad dynamiska (betoning), tonala (intonation) och temporala drag (längd, duration) som tillsammans åstadkommer ett särskilt flyt i talet (Abrahamsson 2004: 83-84, se även Bannert 2004, McAllister 1998 och Suomi et al. 2006). Prosodin ger det talade språket dess igenkännande form. Det är värt att notera att prosodi finns med i varje yttrande i ett språk till skillnad från till exempel olika ljud som förekommer ”när de behövs”. Prosodiska drag kallas även för suprasegmentella drag till skillnad från segmentella drag som berör egenskaper av enskilda ljud (Suomi et al. 2006). Något av prosodins särställning bevisar det faktum att redan ett ofött barn kommer i kontakt med den. Barnet kan inte urskilja enskilda ljud (Kjellin 2002) men mycket väl rytmen i det språk som modern talar. Spädbarnet kan inte heller producera några riktiga ord i den mening som vuxna gör men kommunicerar istället med en riktig, målspråkliknande prosodi.

Thorén (2009) menar att det är särskilt genom rytmen som talet blir begripligt för den svenska lyssnaren. Enligt honom delar majoriteten av svenska varianter det gemensamma rytmiska mönstret. De igenkännbara regionala skillnaderna uppstår däremot främst på grund av avvikande tongångar i melodin. För begripligheten, såvitt det handlar om en infödd talare, har skillnaderna i melodin ingen eller föga inverkan. Rytmen är ändå den mest centrala faktorn i att språket framkommer som lättbegripligt och upplevs som angeläget att lyssna (Thorén 2009).

Rytmen i rikssvenskt uttal bygger på växling mellan betonade och obetonade stavelser. (Kuronen & Leinonen 2010: 113) I rikssvenskan markeras betoning först och främst med att förlänga antingen vokalen eller konsonanten inom den betonade stavelsen. Denna princip kallas för *komplementär längd*. Obetonade stavelser innehåller däremot alltid endast korta ljud (Bannert 1994, Dahlstedt 1972). Principen om komplementär längd är av grundläggande betydelse för hur det svenska språket låter. Det är genom den principen som exempelvis minimalparet *glas* och *glass* får var sin egen uttalsform och mening (betoning markerad med fetstil). För att åstadkomma den rätta prosodin i talet bör kontrasten, särskilt vad gäller längdförhållanden, mellan betonade respektive obetonade stavelser vara klar och tydlig.

Svenskans vokalsystem innehåller nio olika vokalfonem. I samband med vissa vokalljud uppstår spektrala skillnader, dvs. klangfärgsändringar när de uttalas som långa respektive som korta. Thorén (2007) menar ändå att dessa skillnader i kvalitén är sekundära till längden för längden (den mätbara fysiska varaktigheten, durationen) fungerar som mer pålitlig, allmängiltig åtskiljare mellan korta och långa ljud. Thorén (2007: 9) konstaterar vidare att ”man kan således göra en ”allsvensk” temporal beskrivning av kvantitet och betoning, medan klangfärg/spektrum och melodi/ton gör beskrivningen dialektspecifik.”

Thorén (2003) testade vokal- samt konsonantdurationens inverkan på hur orden uppfattades av infödda lyssnare. I den ena undersökningen användes minimala ordpar *hut – hutt*, *mat – matt*, *söt – sött*, *tät – tätt*, *vit – vitt*, *våt – vått*. Längdförhållandena i orden manipulerades digitalt så att stavelsestrukturerna blev omvända. Det vill säga, ord som ursprungligen tillhörde den ena kvantitetskategorin med lång vokal samt ett kort efterföljande konsonant (/V:C/) byttes ut till den andra kvantitetskategorin med en kort vokal och en lång konsonant (/VC:/). Detsamma gällde även tvärtom (/VC:/ blev alltså /V:C/). Endast längden manipulerades, så att spektrala/tonala aspekter

(allofonernas ton och klangfärg) lämnades oförändrade. Med detta utredde man om durationsändringarna i sig räckte till att infödda försökspersonerna kände igen de konstgjort uttalade orden.

Resultaten i studien visade att alla vokalfonem gick att uppfatta som korta respektive långa genom att enbart justera ljudens akustiska längd. Försökspersonerna lyckades alltså identifiera de durationsmanipulerade orden rätt, så att orden som ursprungligen tillhörde kvantitetskategori /V:C/ eller /VC:/ uppfattades efter manipulationerna som ord med den motsatta strukturen. Det framgick dock att naturligheten av uttalet blev sämre trots att orden förstods av försökspersonerna. Fonemen /ε/ och /ø/ var minst beroende av spektrala egenskaper, dvs. de behövde minst durationsförändring för att uppfattas som motsatt kvantitetskategori medan /u/ förutsatte mest kvantitetsförändring.

I en senare undersökning utredde Thorén (2005) vilken funktion konsonantlängden har när den framkommer efter vokalen i stavelsen. Thorén fann att konsonantlängden bidrar till att lyssnaren uppfattar stavelsen på rätt sätt. I princip fungerar konsonantlängden i samverkan med vokaldurationen för att ge stavelsen den rätta totaldurationen. Speciellt i gränsfall hjälper konsonantlängden till att avgöra vilkendera kvantitetskategori (/V:C/ respektive /VC:/) stavelsen tillhör (Thorén 2005).

van Dommelen (2007) studerade på flera olika sätt hur vokal- och konsonantlängder gestaltar sig i norska andraspråksinlärnarnas tal. På samma sätt som Thorén (2005) studerade han /VC:/ och /V:C/-stavelsestrukturer. Därtill studerade han hur rytmen i uttalet varierar å ena sidan mellan infödda norsktalare och andraspråkstalare och å andra sidan mellan olika andraspråkstalargrupper beroende på deras modersmål. I undersökningen användes sju olika variabler och informanterna representerade sex olika grupper av modersmål utöver de infödda norsktalare. Utifrån resultaten i studien går det att konstatera att rytmen i andraspråksuttalet åtminstone delvis påverkas av ens modersmål. Därutöver lyckades analysen med en relativ stor precision bestämma vilket modersmål informanten har. Tyskarnas uttal liknade mest de inföddas norska uttal, vilket ger belägg på att det är lättare att tillägna sig den rätta uttalsrytmen då språken fonologiskt ligger närmare varandra.

2.8 Betoningsprinciper i svenska

Thorén (2007: 4) sammanfattar huvudreglerna angående betoningen i svenska på följande sätt:

- I ett yttrande är ett eller flera ord framhävda (betonade)
- Varje betonat ord har en (eller högst två) betonad(e) stavelse(r)
- En betonad stavelse är framhävd i förhållande till omgivande obetonade stavelser, och är längre (har längre duration)
- Längden hos den betonade stavelsen ligger huvudsakligen hos stavelsens vokal, eller närmast följande konsonant.

På tal om uttalet måste man iaktta begreppet *takt*. Takt är en enhet som innehåller en betonad stavelse och ett varierande antal obetonade stavelser. I normalt eller snabbt tal blir takterna längre, alltså innehåller flera obetonade stavelser medan i långsamt tal förkortas de. Den centrala egenskapen med takten är att den uttals som helhet. Det skall inte finnas pauser inom en takt vare sig vid ord- eller stavelsegränserna. Talet ska flyta framåt obehindrat inom en takt. Detta flyt skapas via mer eller mindre kraftiga reduktioner i obetonade stavelser. Olika stavelser i obetonade ställen smälter samman för att uttalet av dem skall underlättas (Kuronen & Leinonen 2011: 143-145).

Vi kan skilja mellan *sats-*, *fras-* och *ordbetoning*. I normalt tal med längre yttranden använder man satsbetoning. Satsbetoning är överordnad de två andra betoningsprinciperna. Satsbetoning betyder att man lyfter fram det viktiga ordet inom en sats, medan annat blir obetonat. Det är talaren som bestämmer vad som är det viktiga i det han säger, dvs. vilket ord han eller hon betonar. Möjligheterna är någotsånär obegränsade. Genom valet av det betonade ordet ändras betydelsen i satsen i och med att fokuset riktas till olika ting. I exemplen nedan ser man att orden i satsen förblir desamma, men betydelsemässigt sker en total förändring beroende på vilket ord man vill framhäva.

Ove drack öl igår. (Det var Ove och inte någon annan)

Ove drack **öl** igår. (Det var öl, inte vin eller något annat.)

Ove drack öl **igår**. (Det hände precis då, inte förr, inte senare.)

Ove **drack** öl igår. (Han tog mer än bara en smakbit.)

4. hjälpverb + huvudverb	ska komma , behöva städa
5. verb + objekt eller adverbial	gå på bio , åka buss

2.9 Skillnader mellan rikssvenskans och finskans prosodi

I denna avhandling används termen rikssvenska som en övergripande beteckning på det standardspråk som talas av svenskar i Sverige. Naturligtvis finns det uttalsmässiga skillnader mellan diverse regionala dialekter, men för tydlighetens skull tas de inte i närmare beaktande inom ramen för denna undersökning (om olika dialekter se exempelvis Bruce 2010).

Betoningens viktigaste fonetiska korrelat i rikssvenskan är längd och intonation, medan de i finskan är intensitet och intonation. För en finskspråkig inlärare är det därför viktigt att komma ihåg att de betonade stavelserna i rikssvenskan inte uttalas med större energi på det sätt som man ofta gör i finskan (Kuronen & Leinonen 2010: 113-114).

Kuronen & Leinonen (2010: 114) sammanfattar de största skillnaderna mellan rikssvenskans och finskans prosodi på följande sätt:

1) Längd

I svenskan skall det alltid finnas ett långt ljud i varje betonad stavelse: antingen vokal eller konsonant, men inte båda. Denna princip kallas för komplementär längd. I finskan finns det flera alternativ då även strukturer med kort vokal + kort konsonant och lång vokal + lång konsonant är möjliga i betonade stavelser. Vad gäller obetonade stavelser är alla vokaler och konsonanter korta i rikssvenskan medan i finskan kan både vokaler och konsonanter vara antingen korta eller långa (Kuronen & Leinonen 2010: 113-146).

Till skillnad från finskan går betoning och längd hand i hand i rikssvenskan. De betonade stavelserna i rikssvenskan är mycket långa och de obetonade stavelserna mycket korta och reducerade i stället. Även de lexikalt långa stavelserna blir kraftigt förkortade om ordet hamnar i obetonad position i satssammanhanget. I finskan uttalas de betonade och obetonade

stavelserna däremot som ungefär lika långa. Detta betyder att de lexikalt långa stavelserna behåller sin längd även i obetonad position i satsen (Kuronen & Leinonen *ibid.*).

I rikssvenskan tenderar man även förlänga den/de sista stavelsen/stavelserna i satsen. Denna slutförlängning förekommer inte i finskan (Kuronen & Leinonen 2010: 145).

2) Intonation och intensitet

I betonade stavelser i rikssvenskan går tonen antingen uppåt (stigton eller akut accent) eller neråt (fallton eller gravaccent). I finskan går tonen däremot huvudsakligen neråt med undantag av vissa speciella fall. I obetonade stavelser går tonen jämnt i båda språken. Kontrasten mellan intonationen i betonade respektive i obetonade stavelser är markant i rikssvenskan (Kuronen & Leinonen 2010: 120-122).

Huvudregeln för intonationen i rikssvenskan säger att enstaviga ord har stigton. I ord med fallton måste det även finnas stigton på något ställe efter den betonade stavelsen. Varje betonat svenskt ord måste alltså ha stigton (Kuronen & Leinonen 2010:115). För en finskspråkig inlärare är det viktigt att öva på stigtonen eftersom den är sällsynt i finskan och i synnerhet betonade stavelser kräver en stigton. Det finns även en risk att man blir feltolkad som aggressiv eller ovänlig om man använder enbart fallande melodi i talet (Kuronen & Leinonen 2010:122).

I rikssvenskan uttalas både betonade som obetonade stavelserna med relativt svag intensitet, dvs. med vilken energi luften kommer ur munnen. I finskan har betonade stavelserna däremot en relativt stark intensitet, medan obetonade stavelserna är svaga.

3) Reduktion

Både i rikssvenskan och i finskan uttalas de betonade stavelserna oftast tydligt. I naturligt, ledigt tal har de obetonade stavelserna i rikssvenskan dock ett kraftigt reducerat uttal. I finskan uttalas även de obetonade stavelserna relativt tydligt. Av detta skäl tenderar antalet obetonade stavelser per takt också vara större i svenskan än i finskan (Kuronen & Leinonen 2010:136-141).

Reduktioner är viktiga för prosodin eftersom de gör det möjligt att tala mer naturligt och med snabbare tempo. Reduktioner är viktiga speciellt för en finskspråkig därför att man gör en

mycket tydligare skillnad mellan de betonade och de obetonade ställena i talad svenska än vad man gör i talad finska. Reduktioner fungerar även som markörer för de obetonade, mindre viktiga ställena i satsen. Reduktioner underlättar på det sättet kommunikationen mellan talaren och lyssnaren (Kuronen & Leinonen *ibid.*).

De reducerade formerna kan delas in i två huvudtyper som kännetecknas av att ett fonem har fallit bort helt och hållet (elision) eller att ett fonem realiseras på ett annat sätt än vid formellare tal. Det är dock svårt att dra en gräns mellan det som man kallar för assimilation och det som man kallar för reduktion (Kuronen & Leinonen *ibid.*). Vissa för denna undersökning väsentliga reduktioner och assimileringar presenteras mer ingående i kapitel 5.

2.10 Orsaker bakom brytning i svenska

Det är avvikelser i prosodin som effektivast skiljer åt olika språkliga varieteter och det som tydligast präglar ett brutet uttal (Kjellin 2002). När en talar med brytning försvåras taluppfattningsprocessen i och med att lyssnaren inte kan ta stöd av den naturliga rytmen utan behöver istället koncentrera sig på andra ledtråd för att förstå budskapet. Att hitta dessa ledtråd kräver i sin tur aktivt lyssnande, en längre tid för hjärnan att tolka det inkommande stoffet och således mycket energi. Hjärnan måste arbeta hårt för att i löpande tal urskilja det väsentliga och samtidigt försöka förutse vad som kommer närmast (Kjellin 2002).

Den största orsaken till brytning tenderar i allmänhet vara en otillräcklig kontrast i ljudlängden mellan betonade och obetonade stavelser. Då får uttalet ett stackato-rytm (Thorén 2007). Likadana resultat fann Kuronen (2014) när han studerade finlandssvenskarnas brytning i deras L2-finska. Det drag som bäst avslöjade att försökspersonernas L1 inte var finska var tendensen att förkorta stavelserna i obetonad position, något som inte görs i finskan då stavelserna upprätthåller sin längd oberoende av om de är betonade eller inte (Kuronen & Leinonen 2011: 114-116, 143-146). I svenskan – både i rikssvenskan som i finlandssvenskan – är förkortning av obetonade stavelser däremot ett måste och en grundläggande egenskap av språket.

3. TIDIGARE STUDIER

Thorén har undersökt svensk prosodi med särskilt fokus på betoning och duration. Thorén (2008:139-140) undersökte bl.a. om ”en andraspråkstalare kan göra en otvetydig realisering av kvantitetskategorier med andra fonetiska medel än infödda talare av svenska, t.ex. med endast spektrala medel eller med endast vokalduration?” Thorén (ibid.) sammanfattar resultatet i studien så att andraspråkstalarna ”i genomsnitt tillämpade större temporala skillnader än de infödda svenskarna, och spektrala skillnader i lägre grad och med större spridning i vokalrymden.”

Thorén (2008:140) undersökte vidare om en andraspråkstalare ”kan göra en otvetydig realisering av ordbetoningskategorier med andra fonetiska medel än infödda talare av svenska, t.ex. med endast tonala, spektrala eller dynamiska medel?” I försöket testades om den förlängningsbara VC-sekvensen [dvs. kombinationen av vokal och konsonant] i en betonad stavelse, hade större duration i förhållande till motsvarande ljudsekvens i en den obetonade stavelsen i samma ord. Enligt Thorén (2008:140) visar resultatet ”att det finns ganska stark korrelation mellan kvoten betonad VC-sekvens/obetonad VC-sekvens, och antal svenska lyssnare som tyckte sig höra avsett ord.” Detta betyder att andraspråkstalare som lyckades bäst producera inföddlika ordbetoningskategorier använde samma medel som svenska talare, dvs. temporala medel.

Kuronen (2015) studerade mellansvensk accentinläring hos avancerade finska inlärare av svenska. Talarna deltog i en sex veckor lång uttalskurs, och deras uttal testades med talsatser i början och i slutet av kursen på samma sätt som i min undersökning. Uttalet jämfördes med intonationen i talarnas finska och med intonationen hos mellansvenska talare. Resultaten visar att tre av nio talare lärde sig båda accenterna, två talare lärde sig accent 1 men inte accent 2 och två talare lärde sig accent 2 men inte accent 1. Två av talarna lärde sig varken accent 1 eller 2.

I en uppföljningsstudie undersökte Kuronen et al. (2016) om ett målspråkligt uttal av tonaccenterna överförs från talsatser till fri produktion, vilka problem orsakar distributionen av tonaccenterna i fri produktion och hur bestående är accentinläringen? Slutsatserna var att en

stor del av accenterna uttalades rätt även i fri produktion. Det förekom dock några problem i fri produktion: ”det vanligaste felet var att ord med accent 2 uttalades med accent 1” (Kuronen et al. 2016:189). Accentinläringen var bestående hos två finska talare, men icke-bestående hos en talare.

Satsrytmikens utveckling i formell undervisning hos finska inlärare av svenska har inte undersökts tidigare. Min undersökning är sålunda ett första av sitt slag och den kan ge nya insikter om uttalsinläringen överlag och komplettera den information som fåtts av Kuronen (2015) om accentinläringen och Hertteli (2015) om inläring av vokaluttal.

4 MÅL, MATERIAL OCH METOD

I föreliggande avsnitt definierar jag målet för undersökningen samt presenterar mina forskningsfrågor. I avsnitt 3.2 redogör jag för materialet som står till grund för analysen och hur insamling av materialet utfördes. Därefter i avsnitt 3.3 beskriver jag hur det insamlade materialet utforskades.

4.1 Mål

Syftet med denna studie är att kartlägga hur avancerade finska svenskstuderande utvecklas i rikssvensk satsprosodi under en sex veckor lång uttalskurs. Studien är kvalitativ till sin natur, dvs. den avser att beskriva utvecklingen hos de invalda informanterna. Det är inte meningen att generalisera resultaten. Inläring av prosodi i främmande språk är ett föga utforskat ämne. Största delen av uttalsforskningen koncentrerar sig på mindre enheter såsom produktion av enskilda ljud och förändringar i ordnivån. Denna studie är ett bidrag till att producera ny kunskap om inläring av längre enheter i L2.

Jag strävar efter att ge svar på följande forskningsfrågor.

- Utvecklas prosodin hos informanterna mot ett mer inföddlikt håll?
- Lär informanterna sig att producera satsbetoningen med hjälp av duration (ljudlängd)?
- Lär informanterna sig att skapa en skillnad mellan de betonade och obetonade delarna i satsen med hjälp av duration?
- På vilka andra sätt utvecklas uttalet?

4.2 Material

Materialet för undersökningen bestod av inspelade talsatser av sex informanter. Informanterna var 20–35 år gamla kvinnliga studeranden som hade finska som sitt förstaspråk. Informanterna deltog i den obligatoriska uttalskursen för svenskstuderandena. Alla informanterna hade valt att lära sig den rikssvenska uttalsvarianten. I bakgrundsinformationsblanketten angav

informanterna att de höll uttalets betydelse antingen som mycket viktigt eller viktigt, men att de inte hade fått mycket undervisning i uttalet tidigare. Det var ändamålsenligt för min undersökning att ha engagerade studerande som undersökningsgrupp. En sådan grupp borde ha det lättare att lära sig vilket var viktigt då mitt intresse låg på själva kursen och hur mycket den påverkar studerandenas uttal. Jag bestämde mig för att välja enbart kvinnliga informanter så att skillnader i manligt och kvinnligt röstläge inte skulle spela någon roll i analysen. Informanterna hade olika språkinlärningsbakgrunder och ålder så gruppen var inte homogen i alla möjliga egenskaper. Undervisningen hade fonetisk inriktning men mycket av övningarna var kommunikativa, dvs. sådana där studenterna fick fritt använda sin muntliga färdighet och där uttalet inte var det viktigaste. Studenterna fick ett antal fonetiska lyssningsövningar. Därtill användes radioprogram och uttalslexikon (Lexin 2015) som stödmaterial.

Materialet samlades in vid två olika tillfällen: först vid ett starttest i början av kursen och för andra gången vid ett sluttest sex veckor därefter. Informanterna läste upp vid båda testtillfällena identiska yttranden som sparades digitalt. Av de dryga 20 ursprungliga satserna valdes 11 stycken till en noggrannare analys. Satserna var relativt korta påstående- och frågesatser. Uppläsning av färdiga satser kan kritiseras som onaturlig situation som inte liknar genuint tal (Piske et al. 2001: 193-194). Meningen med färdiga satser var dock att informanterna skulle helt och hållet kunna fokusera på uttalet och slippa tänka på grammatisk uppbyggnad och produktion av meningar som är fallet med fritt tal. På detta sätt antog jag få en bättre inblick i utveckling i själva prosodin. En annan studie måste göras om överföring av det inlärd i fritt tal, vilket givetvis är det slutliga inlärningsmålet.

Satser som valdes till närmare analys var:

Den är så dyr.

Det heter by på svenska.

Det kan blåsa ikväll.

Han satte fokus på det.

Han är språklärare.

Hur är det med magen?

Jag skulle vilja köpa en tidning.

Jag är kär i dig, sa han.

Ska vi åka ut ikväll?

Titta, vilken fin hund!

Vi ska åka till stugan snart.

4.3 Metod

Efter insamlingen av materialet analyserade jag den först auditivt, det vill säga att jag med hjälp av egen hörsel jämförde satserna från starttestet och sluttestet av varje talare och listade upp vilka förändringar samt utvecklingsgångar som dök upp. Därefter analyserade jag materialet akustiskt med hjälp av dataprogrammet Praat (Boersma & Weenink 2016). Akustisk analys möjliggör att mäta små enheter i talat språk, i mitt fall korta satser, ord och stavelser, som inte går att urskilja med örat. Den mest betydelsefulla egenskapen för mig i den akustiska analysen var ordens och stavelsernas *längder*, ty det är mest genom ljud- och stavelselängden som betoning markeras i svenska språket (Thorén 2008). För att utföra de akustiska mätningarna lyssnade jag noggrant igenom de utvalda 11 satserna och spjälkade dem i ändamålsenliga delar. Jag skiljde åt de satsbetonade orden och stavelserna samt de föreliggande obetonade orden och stavelserna. Till dessa delar mätte jag längder vilka utgjorde stammen för analysen. Med hjälp av längderna konstruerade jag sammanlagt sex parametrar genom vilka jag avsåg att kunna besvara frågorna om prosodins utveckling.

Parametrarna som jag använde mig av var följande:

1. Totaldurationen (längden) av yttrandet
2. Durationen av det betonade ordet i satsen
3. Durationen av den betonade stavelsen i satsen

4. Durationen av den obetonade stavelsen i satsen
5. Satsbetonade ordet i förhållande till hela yttrandet
6. Längden av den betonade stavelsen i förhållande till längden av den obetonade stavelsen

Resultaten gällande parametrarna samt auditiva iakttagelserna redogörs för och diskuteras i kapitel 5.

5. RESULTAT

I detta avsnitt presenterar jag resultaten i min studie och svarar på mina forskningsfrågor. Först ger jag en överblick över parametrarna samt resultaten i de akustiska mätningarna. Jag visar på vilka sätt talarna utvecklades i de delområden som mättes. Därefter analyserar jag noggrannare tre särskilda parametrar som bäst förklarar utvecklingen angående betoning och satsrytmik: längdförhållandet mellan en betonad och en obetonad stavelse, totaldurationen av yttrandet och det satsbetonade ordets totalduration av hela yttrandet. Därefter går jag igenom vilka uttalslättnader talarna tillägnade sig. Hela vägen från början till slut jämför jag inlärnarnas uttal med de två infödda kontrolltalarna. Till slut går jag igenom ett antal auditiva iakttagelser om uttalsutvecklingen hos talarna. De auditiva iakttagelserna, dvs. observationer som bygger på mitt eget hörselsinne, reflekteras och jämförs delvis med de akustiska mätningarna. Därtill lyfter jag fram några egenskaper av uttalet som inte direkt kopplar till betoning, men trots det förklarar det generella flytet och rytmen i talet.

5.1 Överblick över de analyserade parametrarna

Mitt mål var att utreda, om prosodin på satsnivå hos avancerade finska inlärare blivit bättre under uttalskursens gång. Med utveckling i prosodin menar jag att det finns en betoning som är skapad med hjälp av en ökad längd på det betonade ordet i satsen och att inlärare lär sig att producera växling mellan de betonade respektive obetonade delarna i satsen på ett sätt som liknar rikssvenska. För att kunna besvara frågorna om uttalets utveckling hos inlärnarna, mätte och analyserade jag uttalet hos dessa talare med sex olika parametrar i sammanlagt 11 olika satser. Satser som jag använde mig av var:

Den är så dyr.

Det heter by på svenska.

Det kan blåsa ikväll.

Han satte fokus på det.

Han är språklärare.

Hur är det med magen?

Jag skulle vilja köpa en tidning.

Jag är kär i dig, sa han.

Ska vi åka ut ikväll?

Titta, vilken fin hund!

Vi ska åka till stugan snart.

Mätparametrarna var följande:

1. Totaldurationen (längden) av yttrandet
2. Durationen av det betonade ordet i satsen
3. Durationen av den betonade stavelsen i satsen
4. Durationen av den obetonade stavelsen i satsen
5. Satsbetonade ordet i förhållande till hela yttrandet
6. Längden av den betonade stavelsen i förhållande till längden av den obetonade stavelsen

För att underlätta både mätning och analysering beslöt jag mig att använda samma ord och stavelser som betonade respektive obetonade hos alla talare. Som betonad stavelse användes sålunda alltid samma stavelse oberoende av om en talare producerade den som betonad eller ej i verkligheten. Jag utvalde dessa ord och stavelser på basis av var betoningen mest sannolikt kommer att sätta sig och där infödda talarna utan undantag satte betoningen på. Satserna och deras betonade ord och stavelser sammanfattas i tabell 1.

Tabell 1 De analyserade satserna och betonade ord, betonade stavelser och obetonade stavelser i dem.

Sats	Betonat ord	Betonad stavelse	Obetonad stavelse
Titta vilken fin hund!	FIN	FIN	VILK
Den är så dyr	DYR	DYR	SÅ
Han är språklärare	SPRÅKLÄRARE	SPRÅK	ÄR
Det kan blåsa ikväll	BLÅSA	BLÅS	KAN
Jag är kär i dig, sa han	KÄR	KÄR	ÄR
Ska vi åka ut ikväll?	UT	UT	ÅK
Vi ska till stugan snart	STUGAN	STUG	TILL
Det heter by på svenska	BY	BY	HET
Han satte fokus på det	FOKUS	FOK	SATT
Jag skulle vilja köpa en tidning	TIDNING	TID	EN
Hur är det med magen?	MAGEN	MAG	MED

Med obetonad stavelse avses i detta sammanhang den fonologiskt betonade men fonetiskt obetonade stavelsen som förekommer i ordet som står direkt före det satsbetonade ordet. Det skulle ha varit oklokt att använda den fonologiskt obetonade stavelsen av detta skäl att den i många fall reduceras i talet, dvs. ljudet faller bort eller är nästan ohörbart, något som möjligtvis skulle ha förvrängt mättningsresultaten.

I tabell 2 uppvisas utveckling hos alla talarna från starttest till sluttest angående de sex parametrarna. På den vänstra kolumnen finns alla talarna. På följande kolumner uppvisas i tur och ordning alla utredda parametrar från totaldurationen av yttrandet till relationen mellan den betonade och obetonade stavelsen. Värdena på tabellen anger hur många satser som blev bättre från starttestet till sluttestet. Att bli bättre tolkas i detta sammanhang så att värdet vid en enskild parameter har utvecklats i riktning mot uttalet hos kontrolltalarna. Exempelvis i fråga om totaldurationen av yttrandet, kan utvecklingen förutspås att synas som ökad talhastighet och således som förkortad längd av yttrandet. På samma sätt kan det anas att en betonad stavelse

ökar sin längd gentemot en obetonad stavelse när uttalet utvecklas. Av detta skäl anges det i tabellen antalet fall där värdena ökat från starttestet till sluttestet som beteckning för förbättrat uttal. Värdena har kalkylerats från alla satser som inlärare lyckades producera utan större fel. Satser där talaren har stakat sig finns med i resultaten. Däremot har satsen avvisats från analysen i sådana fall där talaren har lämnat bort ett helt ord eller bytt ett ord till ett annat eller lagt till ett helt nytt ord.

Tabell 2 L2-talarnas utveckling (T1-T6) vid alla parametrar med antalet förbättrade satser som mått

Talare	Förkortad totalduration	Förlängd duration av betonade ordet	Förlängd duration av betonade stavelsen	Förkortad duration av obetonade stavelsen	Betonade ordet längre i förhållande till hela yttrandet	Betonade stavelsen längre i förhållande till obetonade stavelsen
T1	9/10	5/10	4/10	9/10	9/10	9/10
T2	11/11	0/11	0/11	11/11	9/11	11/11
T3	6/9	6/10	6/10	3/10	4/10	4/10
T4	6/10	8/10	8/10	4/10	8/10	8/10
T5	8/11	5/11	5/11	6/11	9/11	8/11
T6	9/11	6/11	6/11	7/11	8/11	8/11

Hos varje talare blev **totaldurationen av yttrandet** kortare i sluttestet i majoriteten av alla fall. Hos en talare (T2) blev alla satser kortare och även hos den talaren (T4) där utvecklingen var som minst så blev sex av tio satser kortare än i starttestet. Genom att mäta totaldurationen får man en uppfattning om hur flytande och smidigt talet är. Något grovt kan det generaliseras att ju kortare duration, desto mer flytande tal, även om kausaliteten inte alltid fungerar så här

entydigt. Utveckling vid totaldurationen av yttrandet analyseras talarbundet och i mer detalj i avsnitt 5.3.

Durationen av det betonade ordet blev längre hos fem av sex talare i majoriteten av satser. Hos en talare (T2) blev inget av de betonade orden längre. Detta beror antagligen på att talarens uttal höll redan vid starttestet en hög klass och att talarens generella talhastighet ökade markant vid sluttestet, vilket leder till att den absoluta längden på det betonade ordet inte har blivit längre även om dess relativa längd faktiskt har ökat. Detta framgår bland annat på kolumnen *betonade ordet längre i förhållande till hela yttrandet*. Hos andra talare skedde även förlängning av de absoluta durationerna. Att det betonade ordet blir längre antyder att talaren har lärt sig att sätta satsbetoningen på rätt ord. Betoningen uttrycks genom längden av ljudet. I svenska språket är den betonade stavelsen alltid lång medan obetonade stavelser är korta.

Durationen av den betonade stavelsen blev längre hos talarna på samma sätt som det betonade ordet. I materialet fanns det bara en avvikelse från detta mönster (T1, där betonade ordet förlängde i 5/10 fall och betonade stavelsen i 4/10 fall). Skillnaden mellan parametrarna betonade ordet och betonade stavelsen är att man kan utreda om talaren har både lyckats finna rätt ord att betona och även funnit den rätta delen där betoningen skall sättas på. Med enstaviga ord är det dock en och samma sak.

Variation i utvecklingen mellan talarna var något större vid **durationen av den obetonade stavelsen** än vid förra parametrarna. Hos alla talare hände det förbättring i några satser. Hos de bästa talarna skedde förbättring i alla satser (T2 11/11). Minst var förbättring hos T3 (3/10). Genom att studera durationen av den obetonade stavelsen får man ännu en ny synvinkel på satsrytmik. På samma sätt som den betonade stavelsen bör förlängas, skall den mindre viktiga, obetonade stavelsen, förkortas. För den finskspråkiga inläraren är det inte lätt att åstadkomma denna typ av åtskiljning, utan alla delar brukar uttalas som lika långa. Detta beror på att längden inte spelar någon avgörande roll för satsbetoningen i finska språket (Kuronen & Leinonen 2010).

De två sista parametrarna, dvs. **satsbetonade ordet i förhållande till hela yttrandet** och **betonade stavelsen i förhållande till obetonade stavelsen** är av avgörande betydelse för att

belysa hur talaren har lyckats med att sätta satsbetoningen på rätt ord samt hur de lyckats åstadkomma rikssvenskliknande satsrytmik med hjälp av växling mellan betonade och obetonade stavelser. Jag kommer att belysa resultaten av dessa parametrar mer detaljrikt i vart sitt avsnitt senare i detta kapitel (om betonade ordet i förhållande till yttrandet, läs avsnitt 5.4; om relationen mellan betonade och obetonade stavelsen, läs 5.2). I detta sammanhang skall det bara påpekas en avsevärd utveckling i markering av betoning med ökad längd vilket framgår hos nästan alla talare gällande bägge parametrarna.

5.2 Relationen mellan betonade och obetonade stavelsen

Den viktigaste parametern visade sig vara längdförhållandet mellan satsbetonad och föregående obetonad stavelse. Parametern visar om talarna lärt sig att använda längd som betoningskorrelat. Växling i durationen av betonade och obetonade delar tyder på att talet böljar på ett rikssvenskt sätt och inte bärs monotont framåt av lika långa stavelser.

I tabell 3 uppvisas relationstal till betonad stavelse genom obetonad stavelse. De undersökta satserna finns på vänstra kolumnen i tabellen. Talarna finns på horisontalaxeln. Vid varje talare uppger den vänstra kolumnen resultatet i starttestet och den högra kolumnen resultatet i sluttestet. De två kolumnerna längst ut till höger anger resultaten hos kontrolltalarna. Medeltalet som är räknat ur relationstalen redovisas på nedersta raden i fetstil. Två satser där det obetonade *är* reduceras nästan helt bort, har jag utelämnat ur tabellen och analysen för att undvika att medeltalen skulle påverkas av detta reducerade ord.

Tabell 3 Relationen mellan betonad och obetonad stavelse. Decimalvärdena anger den relativa durationen som den betonade stavelsen har jämfört med den obetonade stavelsen. Med gul färg markeras de värden som har ökat från starttest till sluttest.

Sats	T1		T2		T3		T4		T5		T6		SV1	SV2
	ST	SL	ST	SL	ST	SL	ST	SL	ST	SL	ST	SL		
Titta vilken fin hund!	0,89	2,31	1,84	2,02	xxx	xxx	1,41	1,41	1,94	2,17	1,15	1,89	1,81	1,65
Den är så dyr	2,52	2,15	1,72	1,78	4,33	3,39	2,69	3,74	4,43	4,20	2,53	1,67	2,47	1,85
Det kan blåsa ikväll	1,68	2,19	2,45	2,77	1,70	2,23	1,68	1,93	2,71	2,09	2,19	2,23	2,20	1,94
Ska vi åka ut ikväll?	0,98	2,01	0,86	1,03	0,80	0,81	1,61	1,14	1,44	1,76	0,85	0,72	0,94	0,92
Vi ska till stugan snart	1,11	1,36	1,50	1,92	2,56	3,80	xxx	xxx	1,65	3,83	2,01	3,20	2,97	2,64
Det heter by på svenska	1,44	1,67	0,63	0,96	0,75	1,44	1,28	1,51	1,32	1,58	1,41	1,37	2,19	1,44
Han satte fokus på det	xxx	xxx	1,01	1,15	1,57	1,35	1,00	1,21	1,02	1,31	0,86	1,55	2,04	1,26
Jag skulle vilja köpa en tidning	2,00	2,97	1,53	2,30	2,49	1,36	1,30	4,04	3,47	3,22	2,54	3,85	1,89	1,54
Hur är det med magen?	0,65	1,29	1,96	2,22	2,60	3,60	2,68	3,15	2,73	3,50	1,51	2,14	3,01	3,29
	1,41	1,99	1,50	1,79	2,10	2,25	1,71	2,27	2,30	2,63	1,67	2,07	2,17	1,84

Hos alla talare ökade bet./obet.-kvoten från start- till sluttestet. Detta betyder att det betonade ordet blev längre i förhållande till det obetonade ordet. Inlärare producerade en tydligare skillnad i talet mellan den betonade och obetonade delen, vilket kan antas vara av väsentlig betydelse för talets förståelighet och inföddlighet.

Kvoten ökade hos inlärarna på följande sätt mellan start- och sluttestet: T1 +0,58; T2 +0,29; T3 +0,15; T4 +0,56; T5 +0,33 och T6 +0,40. Medeltalen som räknades ur relationstalen av två infödda talare skiljdes åt med 0,33. Relationstalen hos SV1 var 2,17 medan relationstalen hos SV2 var 1,84. Detta kan fungera som vägledande variationsbredd som inlärares relationstal kan jämföras med, även om kontrollgruppen på två medlemmar inte är tillräckligt stor för att ha någon statistisk beviskraft. Hos majoriteten av talarna var skillnaden stor mellan starttestet och sluttestet. Hos fem talare växte medeltalet med 0,29 eller mera. Som minst hade medeltalet växt med 0,15. Detta tyder på att förändringen inte berodde på slump. I stället ser det ut som att inlärare har medvetet strävat efter att öka durationen. Inlärarna har nästan regelmässigt förlängt den betonade stavelsen i förhållande till den obetonade stavelsen. Hos en talare (T2) växte relationstalen i alla undersökta satser. Hos fyra talare (T1, T4, T5 och T6) växte 6–7 satser av

9 möjliga. Hos bara en talare (T3) växte relationstalet i mindre än hälften av de undersökta satserna: 4/9.

Hos en inlärare (T3) var kvoten målspråklig redan i starttestet. Två inlärare till hade en målspråklig kvot i sluttestet (T1 och T6). Medan T3 i starttestet befann sig inom ramen av nativtalarna, hade talarens kvot i sluttestet vuxit över de infödda talarnas gränsvärden.

Fyra inlärares (T1, T2, T4 och T6) kvot var för låg i starttestet, vilket betyder att skillnaden mellan den betonade och den obetonade delen i medeltal förblev som för liten. Hos en inlärare (T5) var kvoten för hög.

I sluttestet kvarstod en talares (T2) genomsnittliga relationstal fortfarande under ramen av infödda talarna även om värdet hade vuxit från starttestet. Detta är på så sätt intressant att uttalet av talaren ifråga i sig lät bäst av alla undersökta talarna. Hos tre talare (T3, T4 och T5) steg medeltalet över kontrollgruppens ram. Att kvoten steg över de vägledande gränsvärdena tyder på att inlärare överdrev satsbetoningen med hjälp av durationen. Talarnas teoretiska kunskap om durationsförlängningen och satsbetoningens rätt plats framgår tydligt. Betoningen realiseras i dessa fall med för stor skillnad mellan betonad och obetonad stavelse ur infödda talarens synvinkel.

5.3 Totaldurationen av yttrandet

Att totaldurationen av yttrandet blir kortare är ett tecken på att den generella talhastigheten blir snabbare: Det finns färre omtagningar inom yttrandet och man stakar sig mindre, därtill förbättras satsrytmiken. Rytmiken och talets flyt påverkas förutom betoningen, dvs. stavelsernas längder, även av så kallade reduktioner och assimileringar. Med hjälp av reduktioner och assimileringar uttalas ord på ett smidigare sätt efter varandra och tydliga ordgränser i talet försvinner, vilka är ett typiskt drag i inlärartalet till en början (mer om reduktioner i avsnitt 5.5). Att betoningen sätts rätt påverkar troligen inte talhastigheten på det viset att ljuddurationerna förkortas, men rätt betoning stöder talets allmänna flyt och då strömmar orden ur munnen som takter vilket gör att uttalet i sig underlättas och för snabbas.

I tabell 4 visas totaldurationerna av alla undersökta yttranden hos varje talare. I vertikalaxeln anges talarna och deras resultat i både starttestet och i sluttestet. Värdena i tabellen har angetts med precisionen på hundradel av en sekund. De satser där det skedde grova fel i uttalet, exempelvis hela ord har låtit bli att uttalas, har utelämnats. Sådana satser har däremot tagits med i analysen där talare har stakat sig men ändå uttalat hela yttrandet. Skälet till detta är att min studie syftar till att analysera uttalets flyt. Såväl flytande som mindre flytande satser är lika viktiga delar i det som utgör helheten. Det är antagligt att inlärare stakar sig mindre och på så vis talet blir snabbare ju längre inläraren utvecklas i sitt uttal. Två kolumner längst till höger i tabellen anger talhastigheten av infödda talare i samma yttranden. Kontrollgruppen på två personer är otillräcklig för att resultaten skulle ha någon statistisk signifikans men de ger ändå en riktlinje åt vilket håll en nativliknande talhastighet bör utvecklas.

Med fetstil på nedre delen av tabellen finns medeltalen av totaldurationerna hos varje talare. Medeltalen ökar reliabiliteten av tolkningarna därför att ett enskilt yttrande där man stakat sig inte får en alltför stor vikt vid analyseringen. Medeltalet kan av detta skäl förtroendefullt berätta om förbättring i den generella talhastigheten och talflytet. Att satserna är olika varandra vad gäller deras form är inte någon störande faktor. Urvalet blir istället mångsidigare och man får en bredare bild om uttalsutvecklingen i satsnivå.

Tabell 4 Totaldurationerna av yttrandena som sekunder. Med gul färg markeras de genomsnittliga durationer som har förkortats från starttest till sluttest.

Sats	T1		T2		T3		T4		T5		T6		SV1	SV2
	ST	SL	ST	SL	ST	SL	ST	SL	ST	SL	ST	SL		
Titta vilken fin hund!	1,74	1,52	1,80	1,48	xxx	xxx	1,15	1,61	1,66	1,42	1,59	1,52	1,28	1,49
Den är så dyr	0,99	1,01	1,15	1,01	1,14	1,01	1,05	1,02	0,90	0,93	1,13	1,25	1,08	1,07
Han är språklärare	1,72	1,29	1,54	1,11	1,29	1,49	1,06	1,20	1,21	1,17	1,52	1,22	1,19	1,36
Det kan blåsa ikväll	1,39	1,27	1,43	1,19	1,26	1,52	1,12	1,33	1,28	1,31	1,40	1,37	1,12	1,29
Jag är kär i dig, sa han	2,97	2,01	2,90	1,79	1,54	1,72	1,63	1,82	1,77	1,45	1,82	1,70	1,19	1,63
Ska vi åka ut ikväll?	1,62	1,29	1,60	1,20	1,59	1,57	1,79	1,19	1,47	1,36	1,45	1,51	0,95	1,53
Vi ska till stugan snart	xxx	xxx	1,70	1,50	1,70	xxx	xxx	xxx	2,77	1,49	1,92	1,42	1,21	1,56
Det heter by på svenska	2,39	1,55	1,65	1,47	1,66	1,60	1,56	1,45	1,42	1,43	1,67	1,30	1,38	1,70
Han satte fokus på det	1,62	1,36	1,42	1,24	1,76	1,60	1,31	1,14	1,34	1,45	1,42	1,26	1,21	1,55
Jag skulle vilja köpa en tidning	2,36	1,58	2,23	1,71	2,00	1,93	1,68	1,55	1,82	1,64	1,74	1,42	1,52	2,03
Hur är det med magen?	1,70	1,53	1,80	0,91	1,28	1,07	1,09	0,93	1,18	1,02	1,22	0,96	0,97	1,31
	1,85	1,44	1,75	1,33	1,52	1,50	1,34	1,32	1,53	1,33	1,54	1,36	1,19	1,50

Det framgår tydligt av tabell 4 att talhastigheten blev avsevärt snabbare hos två talare (T1 och T2) från starttestet till sluttestet. Bägge talarna hade i genomsnitt 0,4 sekunder kortare yttranden i sluttestet. Skillnaden är markant med tanke på att yttrandena inte var långa. Hos två talare (T5 och T6) blev talet 0,2 sekunder snabbare per yttrande jämfört med starttestet. Hos de två återstående talarna kvarstod talhastigheten på någotsånär samma siffror som i starttestet – med en liten tempökning. Att yttrandena var bekanta må ha en liten gynnande inverkan på hur de fattades. Det kan dock inte vara den enda förklaringen till utvecklingen i talhastigheten, därför

att även i starttestet fick talarna möjligheten att bekanta sig med satser på för hand innan de lästes upp på band.

Resultatet visar att en del av inlärarna under förlopp av den sex veckor långa uttalskursen tog jättelika steg i talhastigheten. Hos alla talare kvarstod talhastigheten åtminstone på samma nivå som i början av kursen. Detta är intressant av följande skäl. Man kan tänka sig att medvetenheten om testningstillfället skulle få inlärarna att sträva efter så rent och noggrant uttal som möjligt, vilket högst sannolikt skulle sänka talhastigheten. Talarna var inte medvetna om att talhastigheten var en av de undersökta parametrarna. Ändå ser det ut som att även om talarna inte var medvetna om mätningen av talhastigheten, så bar den undervisning som de fått om satsrytmik och uttalslätnader för att få mer flyt i talet tydligen frukt. Sammanfattningsvis, medan inlärarna strävade efter ett så inföddlikt uttal som möjligt, talade de även snabbare och mer flytande.

Kontrollvärdena av infödda talarna 1,19 och 1,50 var rätt långt ifrån varandra, vilket visar att även infödda talare har individuell variation i talhastigheten. Trots detta kan deras värden användas som riktvärden. I starttestet placerade sig bara en talare inom infödda talarnas kontrollvärden, medan i sluttestet lyckades var och en i det. Resultatet förstärker den uppfattning som fått redan tidigare, dvs. att talet blev mer flytande och att det durationsmässigt blev mer likt de infödda talarnas mönster. Därtill är det värt att notera att någon av talarna inte producerade yttranden i genomsnitt snabbare än infödda talare, vilket skulle ha varit ett tecken på överdrift i talhastigheten. Det skulle ju inte gå att motivera företeelsen med bättre flyt än hos de infödda talarna.

5.4 Betonade ordet i förhållande till hela yttrandet

I tabell 5 presenteras procentuellt det betonade ordets duration av hela yttrandet. Detta är den mest betydelsefulla parametern vad gäller placeringen av satsbetoningen. På vertikalaxeln visas de undersökta satserna. På horisontalaxeln anges talarna och vid var och en separat talarens resultat i starttestet respektive sluttestet. Längst till höger visas kontrollvärdena av de två infödda talarna.

Tabell 5 Det betonade ordets duration av hela yttrandet som procent (%). Med gul färg markeras de värden som ökat från starttest till slutttest med mer än en procent.

Sats	T1		T2		T3		T4		T5		T6		SV1	SV2
	ST	SL	ST	SL	ST	SL	ST	SL	ST	SL	ST	SL		
Titta vilken fin hund!	16,6 %	29,4 %	27,7 %	28,9 %	xxx	xxx	19,1 %	16,0 %	24,3 %	25,3 %	22,4 %	25,1 %	18,6 %	23,1 %
Den är så dyr	47,4 %	52,9 %	44,0 %	50,3 %	55,9 %	46,9 %	46,0 %	60,8 %	62,6 %	65,7 %	50,4 %	48,7 %	49,3 %	41,5 %
Han är språklärare	57,8 %	83,7 %	70,9 %	83,9 %	81,9 %	77,1 %	77,4 %	78,3 %	82,5 %	85,0 %	74,7 %	76,7 %	82,5 %	81,0 %
Det kan blåsa ikväll	33,7 %	43,5 %	38,0 %	42,5 %	35,3 %	41,2 %	29,9 %	35,8 %	37,1 %	35,0 %	33,7 %	40,9 %	36,7 %	37,9 %
Jag är kär i dig, sa han	16,5 %	20,8 %	13,9 %	17,1 %	25,7 %	24,2 %	17,9 %	22,3 %	26,6 %	31,5 %	20,1 %	27,0 %	23,3 %	20,5 %
Ska vi åka ut ikväll?	18,9 %	23,3 %	14,8 %	14,5 %	16,4 %	18,0 %	16,0 %	20,1 %	19,0 %	22,3 %	17,0 %	16,9 %	16,4 %	19,4 %
Vi ska till stugan snart	xxx	xxx	30,4 %	32,7 %	34,0 %	31,5 %	xxx	xxx	22,3 %	40,7 %	39,5 %	46,6 %	34,2 %	36,3 %
Det heter by på svenska	23,1 %	24,5 %	15,9 %	18,0 %	14,6 %	23,1 %	22,3 %	27,4 %	22,5 %	23,4 %	23,8 %	21,3 %	22,0 %	21,1 %
Han satte fokus på det	31,2 %	38,7 %	33,6 %	32,8 %	37,1 %	32,9 %	28,9 %	33,9 %	36,1 %	39,0 %	27,1 %	36,1 %	36,0 %	34,6 %
Jag skulle vilja köpa en tidning	30,2 %	33,8 %	29,9 %	34,3 %	33,8 %	26,5 %	31,0 %	39,9 %	34,2 %	39,8 %	33,0 %	42,7 %	35,2 %	33,7 %
Hur är det med magen?	30,9 %	30,8 %	33,0 %	51,4 %	52,6 %	57,2 %	44,7 %	54,1 %	54,9 %	58,3 %	49,0 %	56,4 %	53,7 %	53,0 %
	9/10 andelen ökat		9/11 andelen ökat		4/10 andelen ökat		8/10 andelen ökat		9/11 andelen ökat		8/11 andelen ökat			

Det betonade ordet ökade i förhållande till durationen av hela yttrandet hos fem talare (T1, T2, T4, T5 och T6) i majoriteten av satser, i 8–9 fall av 11 möjliga. Hos en talare (T3) växte det betonade ordet i förhållande till yttrandet i 4/10 fall. Resultatet visar att satsrytmiken har förbättrats åtminstone i den betydelsefulla delen att rätt ord har betonats i förhållande till resten av satsen, vilket är kännetecknande för rikssvenska uttalet.

Till följande tabell 6 har i sin tur samlats de fem satser där satsbetoningen ligger på ett tvåstavigt ord. Ur dessa satser har det vidare kalkylerats medeltalet av det betonade ordet i förhållande till hela yttrandet. Genom att undersöka endast satser med tvåstaviga satsbetonade ord får man ett

mera tillitsfullt medeltal om utvecklingen än om man hade även satser med en- och flerstaviga betonade ord med mycket olika satsomgivningar. Exempelvis i satserna *Jag är språklärare* och *Jag är kär i dig, sa han* förekommer det satsbetonade ordet i mycket avvikande omgivningar. I sådana här fall kan det påverka resultatet avsevärt hur de mindre viktiga delarna i satsen uttalas och på så sätt försvåra undersökningen av det betonade ordets utveckling.

I tabell 6 visas det åter de undersökta satserna på horisontalaxeln och resultaten av talarna såväl i starttestet som i sluttestet på vertikalaxeln. Referensgruppen av infödda talare finns med. På nedre raden i tabellen uppvisas den genomsnittliga andelen totalduration som det betonade ordet har av hela yttrandet.

Tabell 6 Betonade tvåstaviga ord i förhållande till duration av hela yttrandet. Värdena anger procentuellt det betonade ordets duration av hela yttrandet. Med gul färg markeras de värden som har ökat från starttest till sluttest.

Sats	T1		T2		T3		T4		T5		T6		SV1	SV2
	ST	SL	ST	SL	ST	SL	ST	SL	ST	SL	ST	SL		
Det kan blåsa ikväll	33,7 %	43,5 %	38,0 %	42,5 %	35,3 %	41,2 %	29,9 %	35,8 %	37,1 %	35,0 %	33,7 %	40,9 %	36,7 %	37,9 %
Vi ska till stugan snart	xxx	xxx	30,4 %	32,7 %	34,0 %	31,5 %	xxx	xxx	22,3 %	40,7 %	39,5 %	46,6 %	34,2 %	36,3 %
Han satte fokus på det	31,2 %	38,7 %	33,6 %	32,8 %	37,1 %	32,9 %	28,9 %	33,9 %	36,1 %	39,0 %	27,1 %	36,1 %	36,0 %	34,6 %
Jag skulle vilja köpa en tidning	30,2 %	33,8 %	29,9 %	34,3 %	33,8 %	26,5 %	31,0 %	39,9 %	34,2 %	39,8 %	33,0 %	42,7 %	35,2 %	33,7 %
Hur är det med magen?	30,9 %	30,8 %	33,0 %	51,4 %	52,6 %	57,2 %	44,7 %	54,1 %	54,9 %	58,3 %	49,0 %	56,4 %	53,7 %	53,0 %
	31,5 %	36,7 %	33,0 %	38,8 %	38,6 %	37,9 %	33,6 %	40,9 %	36,9 %	42,5 %	36,5 %	44,5 %	39,2 %	39,1 %

Som framgår av tabell 6 har bet/yttrande-kvoten ökat hos fem inlärare: (T1, T2, T4, T5 och T6). Hos en talare (T3) har kvoten förminskat från starttestet till sluttestet men skillnaden är ringa: under en procent. Hos de talare med vilka det betonade ordet ökade i förhållande till yttrandet, var uppväxten ansevärd: 5–8%.

De infödda talarnas medeltal satte sig på nästan exakt samma punkt: den ena hade värdet på 39,2% och den andra 39,1%. Yttrandebunden variation mellan infödda talarna var lika så ringa. Deras värden skiljdes åt som högst med dryga två procentenheter.

En talare (T3) satte sig vid båda testtillfällena mycket nära de inföddas kontrollvärdena. Tre talare (T1, T2 och T4) närmade sig kontrollvärdena i sluttestet jämfört med starttestet. Två av dem uppnådde resultat som var mycket nära de inföddas värden. En talare (T5) förblev i starttestet dryga 2% under kontrollvärdena. I sluttestet steg hennes värden dryga 3% över kontrollvärdena. En talare (T6) förblev knappa 3% ifrån de infödda i starttestet, medan i sluttestet uppgick värdena klart och tydligt över med dryga 5%.

I sin helhet tyder resultaten på att undervisningen har haft en positiv effekt vad gäller betydelsen av det betonade ordet och hur man åstadkommer satsbetoning med ökad duration. En talare var redan i starttestet mycket nära de inföddas värden och hade blivit kvar där i sluttestet. Därtill lyckades tre andra talare närma sig de inföddas värden i sluttestet genom att öka den relativa andelen betonade ordets duration. De två talare vilka i sluttestet hade gått längre bort ifrån vägledande kontrollvärdena, hade förstärkt betoning genom att producera det betonade ordet som för långt. Detta kan ändå tolkas som positiv utveckling. För det första har betoningen sätts på rätt ord, annars hade värdena inte ökat i förhållande till starttestet. För det andra så antyder förlängning av det betonade ordet att inlärarna har åtminstone i många fall lärt sig hur betoningen skall produceras fonetiskt: med ökad duration av ordet. Det kan konstateras att alla talare utvecklades i satsrytmiken på någorlunda sätt. För ena realiserades utvecklingen ända i producerat tal och för andra som förbättrade teoretiska kunskaper.

5.5 Uttalslättnader

I detta avsnitt presenterar jag uttalslättnader som talarna använde och lärde sig under kursen. Dessa uttalslättnader är olika reduktioner och assimileringar med vilka talflödet flyter framåt sammanhållet och blir lättare uttalat. Garlén (1988: 65–66) anser att uttalslättnaderna beror bl.a. på att talorganen är i ständig rörelse under uttalet och försöker med minsta möjliga ansträngning

producera ljuden efter varandra. Till slut kommer jag att lyfta fram vilka uttalslättnader de infödda talarna använde sig av.

I tabell 7 presenteras de uttalslättnader som talarna tillägnade sig under kursen. Dessa har delats upp i två kategorier. Den ena gruppen består av *elision*, dvs. att ett enskilt ljud har fallit bort (här används dock termen *reduktioner* för tydlighetens skull) (se exempelvis Garlén 1988: 80–81). Den andra gruppen innehåller *assimileringar* och särskilt *tonassimileringar* där ett ljud förändras till något annat under inflytandet av näraliggande ljud (se exempelvis Garlén 1988: 82–83). I vissa fall kan ett enskilt drag räknas med till båda kategorier.

Exemplen i tabellen kommer från olika talare. Alla talarna använde sig inte av samma uttalslättnader. En del nyttjade vissa strategier redan i starttestet, andra lärde sig dem under vägen. Innehållet i tabellen belyser inte i vilken mån en viss lättnad har använts i någon annan sats med liknande ljudstruktur. Tabellen strävar efter att endast ge en överblick över de uttalslättnader och utvecklingsgångar som uttalet tog till sig under kursen.

Tabell 7 Överblick över uttalslättnaderna

Reduktioner (ljud fallit bort)	
<i>Starttest</i>	<i>Slutttest</i>
Klusilerna /t/ eller /d/ reducerat	
[det he:ter]	[de he:ter]
[på det]	[på de]
[Hu(r) e: det med ma:gen]	[Hu(r) e(:) de me ma:gen]
/r/ reducerat	
[den æ:r]	[den e] tai [den(n)e]
[det he:ter]	[de he:te]
/a/ reducerat	
[skulle vilja tsöpa]	[shöp en], [shöpen] tai [shöpæn]
/l/ reducerat	
[ska till stugan]	[ska sti stu:gan]
Assimilationer (två eller flera ljud smälter samman)	
/lk/ --> /kk/	
[vilken]	[viken]
nasalering	
[det kan blå:sa]	[de kam blå:sa] tai [de gam blåsa]
supradentalisering	
[snart]	[sna:t]

Den mest frekventa uttalslättningen berörde reducering av t-ljudet i slutet av ett ord. Dessa fall förekom framför allt i samband med det obetonade pronomenet *det*. I starttestet uttalade flera talare det obetonade ordet *det* som helt, men majoriteten reducerade ordet i sluttestet då det stod i en obetonad position. Detta ledde även till att det reducerade *det:et* ingick bättre i en takt och kändes inte som en separat del inom satsen – på sätt och vis omringad av små pauser. Klusilers reduktion är viktig för bra flyt, eftersom en klusil medför en paus i talet genom ocklusionsfasen (stängningsfasen) (se exempelvis Garlén 1988). En annan klusil /d/, reducerade i slutet av orden *med*, då den fungerade som preposition för satsbetonade *magen*. Även i det här fallet lärde sig de flesta talare att reducera ordet i sluttestet.

En annan vanlig reducering gällde r-ljudet som reduceras i slutet av orden när det fungerade som presensmarkör, exempelvis i ord som *är* och *heter*. En annan position där r:et ställvis reduceras var frågepronomenet *hur* i frasen *Hur är det med magen?* I synnerhet när ordet *är* reduceras och ljudet förvandlats till [e] eller [e:] före ett personligt eller demonstrativt

pronomen, skedde det förutom bortfallet av ett ljud även en annan företeelse, dvs. orden praktiskt taget smälte samman i och med att taktstrukturen förändrades. På så sätt uppstod ordförbindelserna som [dene] i satsen *Den är så dyr* och [hane] i satsen *Han är språklärare*.

En tredje typ av reducering berörde vokalen /a/ i ordet köpa i satsen *Jag skulle vilja köpa en tidning*. På grund av reduktionen uttalades satsen antingen som sådant utan det bortfallna vokalljudet eller så att de efter varandra stående vokalerna i orden *köpa* och *en* smälte samman och realiserades som allofon /æ/. Ordgränsen försvann totalt.

Hos en talare gick det att märka en utveckling där prepositionen i satsen *Vi ska till stugan snart* minskades i sluttestet till formen [ti] genom en elision av det långa l-ljudet. Denna reduktion inträffade hos ingen annan inlärare, vilket är något överraskande med hänsyn till den obetonade positionen av ordet och att talarna undantagslöst lyckades betona det efterföljande ordet *stugan*. Hos infödda talare skedde denna reduktion likaså.

Den allra vanligaste konsonantreduktionen gäller bortfallet av g-ljudet i samband med ett obetonat jag-ord. Den är dock så pass ofta förekommande även i inlärartalet att talarna förverkligade denna reduktion redan före kursen.

Utöver reduktioner var assimilationer en annan typ av uttalslättning som talarna tillägnade sig i varierande mån. Ovan presenterades ett exempel i form av sammanfogningen av orden *köpa* och *en* som kunde inkluderas i denna kategori. En annan assimilation skedde i konsonantkluster i mitten av ordet *vilken*, där l-ljudet försvinner och förvandlas till /k/.

En av de mest intressanta assimilationerna ägde rum i satsen *Det kan blåsa ikväll*. Där förekom det två typer av assimileringar: ordet *kan* realiserades antingen i form av [kam] (det efterföljande blåsa inverkade på nasaleringen) eller i form av [gam]. De tonande /d/ och /b/ påverkade troligen på så vis att även ett tonlöst /k/ förvandlades till ett tonande ljud /g/ (se Garlén 1988: 67).

Den sista tonassimilationen berörde supradentaliseringen som förekom fram för allt i ordet *snart*. Garlén (1988: 85–86) konstaterar att med supradentalisering syftar man till en assimileringprocess där fonemkombinationerna /rt/, /rd/, /rn/, /rs/ och /rl/ smälter samman och

uttalas som ett segment. Detta segment har egenskaper ifrån båda ursprungliga fonem på vilka det har byggts upp. /r/ påverkar ljudets artikulationsställe och det efterföljande fonemet artikulationssättet. Supradentaliseringen förekommer inte i finska eller finlandssvenska. Garlén (1988: 86) anmärker även att supradentalisering tycks vara obligatoriskt i de flesta varieteter då båda segmenten tillhör samma morfem eller bara en morfemgräns skiljer dem åt. Däremot tillämpas supradentaliseringsregeln inte lika strikt mellan orden i ett yttrande.

Ordet *snart* vållade problem för talarna och försvagade rytmen i hela satsen innan skilda /r/ och /t/ -ljuden ersattes med supradentalen /t/. Hos en del av talarna skedde supradentaliseringen redan i starttestet. Hos en del realiserades den däremot varken vid starttestet eller vid sluttestet. Ljudet realiserades då inkorrekt som två separata ljud /r+t/ eller utan /r/ men med ett dentalt /t/. Garlén (1988: 87) sammanfattar utmaningen med supradentaliseringen hos icke-infödda talare av svenska på liknande sätt: ”Inlärare avviker framför allt på två sätt från det idiomatiska supradental uttalet av /rt rd rn rs rl/: Antingen realiseras sekvenserna bisegmentelt, [rt rd] etc, eller också realiseras de som dentaler och alveolarer, [t d] etc. Det förra uttalet är fonemtroget och bör bedömas som en mindre allvarlig avvikelse än det senare, där ju ett fonem undgår att realiseras och ord som våta och vårta sammanfaller.” Två talare utvecklades under kursen så att supradentaliseringen lyckades i sluttestet.

Utöver reduktioner och assimilationer fanns det ännu en grupp av fall som inte ingår i någon kategori ovan. I dessa fall är den allmänna principen den samma som vid reduktioner och assimileringar: orden förknippas lättare och det går inte att notera en paus eller ordgränser på ljudnivån. Det är dock inte riktigt fråga om vare sig reduktion eller tonassimilation vid dessa fall. Exempelvis i satsen *Ska vi åka ut ikväll* sker en sådan här sammanfogning mellan orden *ut* och *ikväll*. Något ljud försvinner inte, /t/ snarare blir en aning längre och är oskiljaktigt fast med den efterkommande vokalen *i*. Att empiriskt belägga och beskriva denna typ av flytfrämjande företeelser är mycket arbetsamt. Det skulle exempelvis kunna ske med hjälp av mätning av enskilda segmentlängder men det får inte plats i denna avhandling.

De infödda talarna använde sig av i princip samma reduceringar och assimileringstyper som inlärarna gjorde. Även hos de infödda talarna skedde de flesta reduceringar vid samma slutkonsonanter som hos finska inlärare. De två infödda talarna hade därtill skillnader mellan

varandra om ett obetonat *är* till exempel uttalades med allofonen [ɛ] eller [æ:]. Detta är uttryck av förekomst av individuell variation i uttalet. Den enda tydliga tonassimileringen som båda infödda talare producerade och som inte förekom hos någon inlärares uttal berörde ordet *tidning*. Hos infödda talare konsonantparet /dn/ assimilerade till ett nasalt ljud och ordet lät som [tinning]. Bägge infödda talare producerade likaväl orden *vilken* (i satsen *Titta vilken fin hund*) och *till* (*Vi ska till stugan snart*) i sina assimilerade och reducerade former: [vik(k)en] och [ti] som finska inlärare producerade endast i enstaka fall.

5.6 Auditiv analys

Avslutningsvis för analysen presenterar jag i detta avsnitt de mest centrala auditiva iakttagelserna om talarnas uttalsutveckling. Med auditiva iakttagelser menar jag sådana observationer som jag gjort med hjälp av eget hörselsinne och språkkänsla. Dessa iakttagelser om utvecklingen i uttalet kan uppdelas i tre huvudkategorier. För det första förbättras uttrycket av betoningen. Det är en stor förändring i sig att det går att finna ett tydligt betonat ord i många av satser. I starttestet var flera av satserna helt utan betoning. För det andra utvecklades det generella flytet i talet avsevärt. Orden bands tätare till varandra i sluttestet och följaktligen finns det mindre avbrott i signalen. För det tredje skedde det förbättring vid uttalet av enskilda ljud. Alla talare hade blivit invalda av den grund att de strävade efter rikssvenskt uttal. Med hänsyn till detta fanns det flera positiva utvecklingsgångar från ett mera finlandssvenskt uttal mot ett rikssvenskt liknande uttal. Dessa tre faktorer tillsammans: betoning, flyt och utveckling i ljudnivån ledde till satser som i sin helhet lät bättre än i starttestet. Det är svårt att avgöra om en bättre rytm leder till ett allmänt bättre uttal eller tvärtom. Hur det än fungerar med kausaliteten i denna fråga så är det klart att hos flera talare gick ett förbättrat uttal och en bra betoning hand i hand (se exempelvis Trofimovich & Baker 2006).

5.6.1 Betoning

Det skedde en tydlig utveckling i markering av betoning. Jämfört med starttestet var det många fler satser i sluttestet där det gick att finna ett satsbetonat ord. De betonade orden förlängdes durationsmässigt särskilt i lättare satsomgivning, exempelvis i satser som *Den är så dyr* och

Det heter by på svenska. I bägge fall är det lätt att urskilja det ordet som skall betonas och följaktligen uttals som långt. Ett rätt vanligt drag var även att det betonade ordets duration växte överlång. Som det har påpekats tidigare i denna avhandling, beror detta antagligen på att talarna har förstått kopplingen mellan durationen och betoningen, vilket i några fall leder till överdrift.

De betonade stavelserna gick att urskiljas bättre även för att de obetonade stavelserna förkortades. Prepositionsuttryck och informationslätta fraser blev avsevärt kortare i förhållande till starttestet. Dessa satsdelar var inte heller betonade i starttestet, men ett omsorgsfullt uttal utan reduktioner och så att orden framträder isär från varandra, gör det svårt att urskilja var betoningen står på. I vissa fall minskades den obetonade stavelsen hos finska inlärare onaturligt mycket i förhållande till de infödda talarna. Detta kan tolkas på samma sätt som överlånga betonade orden. Det är ett tecken på teoretisk inläring även om stavelserna realiserar på en aning fel sätt i uttalet.

Känslan om bra satsbetoning eller satsbetoningens frånvaro motsvarade inte alltid resultaten ifrån akustiska mätningarna. Ett annars bra uttal eller intonation påverkade tolkningen om satsens betoning. På samma sätt ett störande uttal av ett enskilt ljud eller monoton intonation kunde få satsen att kännas som betoningslös även om durationsmässigt betoningen faktiskt skulle finnas där. I några fall försökte talarna åstadkomma betoningen i satsen genom en större röststyrka, vilket antagligen beror på finska språkets inverkan.

5.6.2 Flyt i talet

Angående flytet i talet så skedde den mest uppenbara utvecklingen i det hur orden smälte samman till takter. Enskilda ord och gränserna mellan dem uttalades i starttestet ställvis som mycket tydliga, vilket ledde till hackigt intryck. Detta i sin del underströks av oidiomatiska drag i ljudnivån och i intonationen. I sluttestet talarna uttalades inte längre varje enskilt ord som separat. Detta fick uttalet att låta mer naturligt. Flytet i talet bidrog framför allt av reduceringar av de obetonade delarna vilket möjliggjorde vettiga taktstrukturer. I synnerhet prepositionsuttryck, frågande fraser och obetonade artiklar minskades och orden inom samt runt om dem knöts tätare samman. Talarna tillägnade sig och använde sig av idiomatiska uttalslätnader som jag presenterade i förra avsnitt. Talet blev även snabbare men det var inte

det mest väsentliga för att låta idiomatiskt. I några enskilda fall skedde det dock så att talet försnabbades för mycket, vilket förstörde rytmen i och med att stavelsernas duration förkortades överlag.

5.6.3 Uttalet av ljud

Som det har konstaterats ovan förbättrades uttalet av enskilda ljud i samband med satsrytmiken och det generella flytet i talet. Dessa faktorer samverkade och hade inflytande på varandra. På ljudnivån var en av de mest iögonfallande utvecklingsstegen att tse-ljudet förvandlades från den finlandssvenska varianten mot den rikssvenska motsvarigheten, till exempel i orden *kär* och *köpa*. En annan avsevärd förbättring var ökning i aspirationens framkomst, exempelvis i orden som *kan* och *titta*. Uttalet av fonemet /ä/ framför ett /r/ utvecklades likaså. En del av talarna realiserade den dock även i sluttestet i form av [ɛ:r], till exempel i orden *är* och *språklärare*. Hos majoriteten skedde det dock utveckling mot ett idiomatiskt uttal av vokalen. Tendensen att uttala ett obetonat *är* i en reducerad och kort form [ɛ] visserligen bidrog till saken.

Skillnader jämfört med de infödda talarnas uttal av enskilda ljud uppstod i någon mån. Utöver enskilda svåra ord som vållade problem, tycks det finnas skillnader i vokalkvaliteter. I den här avhandlingen utreds intrycket dock inte (om utveckling i vokaluttal hos avancerade finska inlärare se Hertteli 2015).

6 SAMMANFATTANDE DISKUSSION

I denna studie undersökte jag utvecklingen i rikssvensk prosodi under en sex veckor lång uttalskurs hos sex finska inlärare. Inlärarnas uttal inspelades i början och i slutet av kursen och analyserades därefter auditivt och akustiskt. Inspelningarna analyserades med hjälp av sex olika parametrar, av vilka de viktigaste var durationsförhållandet mellan betonad och obetonad stavelse, totaldurationen av yttrandet och betonade ordets duration av hela yttrandet. Dessa parametrar avslöjar om och i vilken mån inlärarna har lärt sig att producera rikssvensk prosodi som bygger på växling mellan långa betonade och korta obetonade stavelser. I detta kapitel sammanfattas och diskuteras de viktigaste resultaten i undersökningen. Vidare diskuteras studiens reliabilitet och ges förslag till fortsatta studier.

Mitt syfte var att utreda om inlärarnas prosodi utvecklades mot mer inföddlikt håll. Hos alla talare skedde utveckling i markering av betoning med ökad längd. Inlärare producerade en tydligare skillnad i talet mellan den betonade och obetonade delen genom att förlänga den betonade stavelsen i förhållande till den obetonade stavelsen.

Två talare hade målspråkliga värden i bet./obet.-kvoten i sluttestet, en talare förblev under målspråkliga värden och tre talare hade högre värden än de svenska kontrolltalarna. Att kvoten översteg kontrolltalarnas värden tyder på att inlärare överdrev betoningen med hjälp av durationen (se även Kuronen 2015). Den teoretiska kunskapen hos talarna om satsrytmiken och hur man åstadkommer den ledde tydligen till att betoningen realiserades i för stor skillnad mellan betonad och obetonad stavelse.

Parametern betonade ordets duration av hela yttrandet gav liknande resultat. Det betonade ordets duration ökade i förhållande till hela yttrandet i majoriteten av satser. En talare var redan i starttestet mycket nära de inföddas värden. Tre talare till närmade sig de inföddas värden i sluttestet. Två talare gick klart över kontrollvärdena i sluttestet. Resultatet visar att rätt ord har betonats i förhållande till resten av satsen och att inlärarna har åtminstone teoretiskt lärt sig hur man åstadkommer satsbetoning med ökad duration även om den i vissa fall realiserats med för stor förlängning av ljudet jämfört med infödda talare.

Förutom tydligare betoning, utvecklades det generella flytet i talet avsevärt. Totaldurationerna av yttrandena blev kortare hos alla inlärare vilket är ett tecken på att talhastigheten blev snabbare. Ord och stavelser smälte tätare samman till takter, vilket minskade avbrott i signalen och fick talet att låta mer naturligt. Flytet förbättrades framför allt av reduceringar av de obetonade delarna vilket möjliggjorde mer målspråkslika taktstrukturer. Talarna tillägnade sig även idiomatiska uttalslättnader. Den vanligaste uttalslättningen berörde reducering av klusilen /t/ eller /d/ ordfinalt. En annan vanlig reducering gällde r-ljudet som reducerades när det fungerade som presensmarkör. Dessa reduktioner förekom hos alla inlärarna. Andra mindre vanliga uttalslättnader som förekom hos några inlärare var sammansmältningen av två vokaler och nasaleringen. Supradentaliseringen vållade problem för många men somliga lärde sig producera en supradental assimilation vid ordet *snart*. Det skedde även förbättring mot rikssvenskt håll i uttalet av enskilda ljud.

Sammanfattningsvis är resultaten uppmuntrande: den här studien har visat om möjligheterna att lära sig rikssvensk prosodi i formell undervisning under en relativt kort tid. Uttalet förbättrades i sin helhet hos informanterna. Särskilt viktigt är utveckling i satsrytmik som har ansetts som ett svårt inlärningsmål i senare ålder (Abrahamsson 2011). Med tanke på den kommunikativa betydelse som uttalet har är det av yttersta vikt att lära sig den för målspråket rätta prosodin. För att bli förstådd och respekterad i talsituationen är prosodin klart överordnad uttalet av enskilda ljud (Kjellin 2002).

Eftersom det informanterna i studien var endast sex stycken, går det inte att generalisera resultaten. Trots det kan man säkert dra nytta av upptäckterna i denna studie i framtida undersökningar. Parametrarna som användes stötte varandra. Ändå skulle man kunna få mer ingående information om satsrytmiken om man mätte hur många stavelser per sekund talaren producerar. Vidare skulle en värdering av de upplästa satserna av infödda svenskar ge en mer tillitsfull uppfattning om vad som upplevs som inföddlikt. I fortsatta studier skulle det vara intressant att utreda hur samspelet mellan längdförhållandena och intonationen är vid inlärningen. Därtill skulle man även kunna utforska hur avancerade finska inlärare lyckas överföra den rikssvenska satsrytmiken till fritt tal.

LITTERATUR

- Abrahamsson, N. 2011. *Andraspråksinläring*. Lund: Studentlitteratur
- Bannert, R. 1994. *På väg mot svenskt uttal*. Lund: Studentlitteratur
- Boersma & Weenink. 2016. Praat – Doing Phonetics by Computer. University of Amsterdam. <http://www.fon.hum.uva.nl/praat/> (tillgänglig 29.5.2017)
- Bruce, G. 2010. *Vår fonetiska geografi*. Lund: Studentlitteratur
- Barry, W. 2007. Rhythm as an L2 problem: How prosodic is it? I Trouvain, J. & Gut, U. 2007. *Non-native prosody : phonetic description and teaching practice*. Berlin ; New York: Mouton de Gruyter,. Trends in linguistics. 97-120
- Bijvoet, E. 2008. Attityder till Språk. I Sundgren, E. (red.) 2008. *Sociolingvistik*. Stockholm: Liber
- Boyd, S. 2013. Attityder till brytning - exemplet utländska lärare i svenska skolor. I: Hyltenstam, K. & Lindberg, I. (red.) *Svenska som andraspråk: i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur. 437-459
- Dahlstedt, K-H. 1972. *Svårigheter i svenskans uttal*. Lund: Skånska Centraltryckeriet
- Dulay, H. & Burt, M. 1973. Should we teach children syntax? *Language Learning*, 23, 245-258
- Eckman, F. R. 1977. *Markedness and the contrastive analysis hypothesis*. Language learning
- Garlén, C. 1988. *Svenskans fonologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Gilbert, J. 2008. *Teaching Pronunciation. Using the Prosody Pyramid*. Cambridge: Cambridge University Press
- Hertteli, H. 2015. Inläring av sverigesvenska vokaler hos universitetsstudenter med finska som S1. Magisteravhandling. Jyväskylä: Jyväskylä universitet
- Iivonen, A & Tella, S. 2009. Vieraan kielen ääntämisen ja kuulemisen opetus ja harjoittelu. I: Aaltonen, O & al. (red.) *Puhuva ihminen: puhetieteiden perusteet*. 269–281.
- Kjellin, O. 2002. *Uttalet, språket och hjärnan : teori och metodik för språkundervisningen*. Uppsala: Hallgren & Fallgren Studieförlag.

- Kautonen, M., Kuronen, M., Ullakonoja, R., Tergujeff, E., & Dufva, H. 2015. På väg mot bättre språkundervisning - FOKUS på uttal. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*. <http://www.kieliverkosto.fi/article/pa-vag-mot-battre-sprakundervisning-fokus-pa-uttal/> (hämtad 24.5.2017)
- Kuronen, M. & Leinonen, K. 2010. *Svenskt uttal för finskspråkiga : teori och övningar i finlandssvenskt och rikssvenskt uttal*. Tampere: Juvenes.
- Kuronen, M. 2014. Bryter finlandssvenskarna när de talar finska? I *Folkmålsstudier. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi.*, 52, 77-106
- Kuronen, Mikko, 2015: Tonaccenterna i avancerade finska inlärares svenska – en akustisk studie. I: *Nordand – Nordisk tidsskrift för andrespråksforskning*. Nr.1-2015. Fagbokforlaget, Bergen. 53–80
- Kuronen, M., Ullakonoja, R., Kautonen, M. 2016. Inläringen av de svenska tonaccenterna hos finska S2-talare – automatiseras uttalet? I *Språk och stil* NF 26, 2016. 161-194
- Lenneberg, E.H. 1967. *Biological Foundations of Language*. New York: Wiley & Sons.
- Lexin. 2015. Lexikon på nätet i samarbete med Institutet för språk och folkminnen och Kungliga tekniska högskolan. <http://lexin.nada.kth.se/lexin/> (läst 29.5.2017)
- Long, M. 1990. Maturational constraints on language development. *Studies in Second Language Acquisition*, 12, 251-285
- McAllister, R. 1998. *Talkommunikation*. Lund: Studentlitteratur
- Oyama, S. 1976. A sensitive period for the acquisition of a nonnative phonological system. *Journal of Psycholinguistic Research*, 5. 261-283
- Piske, T., MacKay, I.R.A., Flege, J.E. 2001. Factors affecting degree of foreign accent in an L2: a review. *Journal of Phonetics*, 29/2. 191–215
- Suomi, K., Toivanen, J & Ylitalo, R. 2006. *Fonetiikan ja suomen äänneopin perusteet*. Helsingfors: Gaudeamus
- Thorén, B. 2003: Can V/C-ratio alone be sufficient for discrimination of V:C/VC: in Swedish? A perception test with manipulated durations. *Phonum* (Department of Phonetics, Umeå University) 9, 49-52. <http://www.bossethoren.se/Kvotexpl.pdf>
- Thorén, B. 2005: The postvocalic consonant as a complementary cue to the perception of quantity in Swedish – a revisit. I *Proceedings of FONETIK 2005*, Department of Linguistics, Göteborg University. 115-118 http://www.bossethoren.se/bilder/bosse_Svebemanus.060228.pdf (hämtad 2.1.2015)

- Thorén, B. 2007. Funderingar och forskning kring en basprosodisk undervisningsstrategi för uttalsundervisning i svenska som andraspråk. I Lainio, J. & Leppänen, A. (red) 2007: *Språklig mångfald och hållbar samhällsutveckling*. Rapport från ASLA:s höstsymposium Eskilstuna 9-10 november 2006. Swedish Science Press, Uppsala. s 265-284 http://www.bossethoren.se/bilder/bosse_thoren_manus.pdf (hämtad 2.1.2015)
- Thorén, B. 2008. *The priority of temporal aspects in L2-Swedish prosody Studies in perception and production*. Stockholm: Stockholms universitet. Institutionen för lingvistik.
- Thorén, B. 2009. Lyssnarvänlig utländsk brytning. *Språktidningen* 1/2009. http://www.bossethoren.se/bosse_Thoren_spr_ktidn_2009_1.pdf (hämtad 4.1.2015)
- Trofimovich, P. & Baker, W. 2006. LEARNING SECOND LANGUAGE SUPRASEGMENTALS: Effect of L2 Experience on Prosody and Fluency Characteristics of L2 Speech. *Studies in Second Language Acquisition*, 28(1). 1-30
- van Dommelen, W. 2007. Temporal patterns in Norwegian as L2. I Trouvain, J. & Gut, U. 2007. *Non-native prosody : phonetic description and teaching practice*. Berlin ; New York: Mouton de Gruyter,. Trends in linguistics. ISSN 1861-4302 ; 186.
- Weinberger, S.H. 1987. The influence of linguistic context on syllable simplification. I Ioup, G. & Weinberger, S.H. (red.) *Interlanguage Phonology. The Acquisition of a Second Language Sound System*. Cambridge, MA: Newbury House. 401-417